

16+

Багушэвіч:
за разной
тэрасай
стар. 5

Клопат
і багацце
Яна Скрыгана
стар. 11

Эстэтыка
адсутнасці
і нядзеяння
стар. 14

Люстэрка грамадства пад мікраскопам даследчыкаў

Фота з архіва Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры.

Робочыя моманты ў Інстытуце літаратуры імя Янкі Купалы. Злева направа: Н. С. Перкін (выступае), Э. С. Гурэвіч, А. М. Адамовіч, В. У. Івашын, А. А. Семяновіч, А. Ф. Коршунаў, П. У. Броўка, В. В. Барысенка, М. Ц. Лынькоў, К. Р. Хромчанка, Ю. С. Пішыркоў. Пачатак 1960-х гадоў.

Мова і літаратура заўсёды паўстаюць адзіным комплексам слоў, адзінай узаемапрапанікальнай структурай. Наватворы і дыялектныя элементы з асабістых слоўнікаў розных пісьменнікаў і нават асобных твораў становяцца часткай шырокаўжывальнай лексікі. Структура, фанетыка мовы ўплываюць на алітарачыі і асанансы, унутраны рытм і агульнае гучанне літаратурных твораў, а стан мовы ў грамадстве вызначае тэмы і настрой, што замацоўваецца ў літаратуры. Разам мова і літаратура не толькі становяцца асаблівым кодам грамадства, яўным і таемным шыфрам для камунікацыі ўнутры супольнасці, але і самым яркім знакам адрознення, галоўным элементам сусветнага іміджу гэтага грамадства.

Янка Купала і Якуб Колас — два галоўныя імені ў гісторыі беларускай літаратуры. Таму нядзіўна, што імёнамі гэтых двух пісьменнікаў названы ўстановы, якія даследуюць, вывучаюць, адсочваюць уплыў канкрэтных з'яў, аб'яднанняў і асобных пісьменнікаў на агульную структуру мовы і літаратуры. Інстытут мовазнаўства адзначыў 90-гадовы юбілей у 2019 годзе. Сёлета такое ж свята наступіла для Інстытута літаратуразнаўства.

Працяг на стар. 4 ►

«ЛіМ»-акцэнт

Дата. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка накіраваў зварот суайчыннікам у сувязі з 78-й гадавінай Хатынскай трагедыі. Кіраўнік дзяржавы адзначыў, што 22 сакавіка — самотная дата, паколькі ў гэты дзень у 1943 годзе нямецкія акупанты і іх саўдзельнікі-паліцаі сцёрлі з зямлі вёску Хатынь. «Няхай самотныя званы Хатыні сёння пачуюць тыя, хто сее зерне зла і нянавісці, спрабуючы раскалоць краіну, разбурыць мір і спакой у нашым грамадстве. Гэтага не бываць, таму што мы адзіны народ і добра ведаем: трагедыя можа паўтарыцца, калі аб ёй забываюць», — падкрэсліў Аляксандр Лукашэнка. 21 сакавіка на рэспубліканскім мітынгу-рэквіеме «Лампада памяці» беларускі лідар адзначыў: «Мы дакажам і пакажам усяму свету, што такое генацыд і што тыя, хто сёння нас спрабуюць павучаць, як жыць, як мінімум не маюць на гэта права».

Юбілей. Міністр інфармацыі Ігар Луцкі павіншаваў калектыў інфармацыйнага агенцтва «Мінск-Навіны» з 20-годдзем з дня заснавання. «За гэты невялікі па гістарычных мерках тэрмін агенцтва зарэкамендавала сябе як аўтарытэтная крыніца навін аб жыцці двухмільённага мегаполіса і трывала заняло сваю нішу на айчынным медыяполі, — гаворыцца ў віншаванні. — Значнасць вашай працы вызначаецца не толькі здольнасцю данесці да аўдыторыі аб'ектыўную інфармацыю, але і актыўным удзелам у стварэнні адзінай інфармацыйнай прасторы краіны, у аб'яднанні грамадства, што асабліва актуальна сёння, у Год народнага адзінства».

СМІ. Сродкі масавай інфармацыі становяцца адным з фактараў гарантавання нацыянальнай бяспекі, адзначыў намеснік міністра інфармацыі Ігар Бузоўскі падчас міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі «Гістарычная памяць і патрыятызм — найважнейшыя фундаментальныя каштоўнасці беларускага грамадства і дзяржавы, фактары кансалідацыі ва ўмовах сучасных выклікаў і пагроз». Паводле намесніка міністра, медыйнае поле Беларусі даволі насычанае і разнастайнае, разам з тым дзяржаўныя СМІ займаюць толькі яго трэць. «Што яшчэ раз падкрэслівае, наколькі важна захаванне гістарычнай памяці і падтрымка дзяржаўнай інфармацыйнай палітыкі ў цэлым», — цытуе БелТА Ігара Бузоўскага. На яго думку, «абгрунтавана гаварыць аб пераарыентацыі асноўнай мэтавай функцыі СМІ з інфармацыйнай, азнаямленчай, рэтрансляючай на функцыю ўплыву і мэтанакіраванага ўздзеяння».

Зварот. Саюз пісьменнікаў Беларусі ў звароце да грамадзян краіны заклікаў усіх беларусаў прыслушацца да голасу розуму і не паддавацца на правакацыі: «Мы ўсе — людзі адной краіны, звязаныя з яе мінулым, ствараем яе сучасную гісторыю, непакоімся за яе будучыню. Беларусь стала прыкметнай краінай на геапалітычнай карце свету, таму што мы з вамі змаглі пабудаваць наш агульны дом і клапацімся аб міры і парадку ў ім». Як адзначана ў звароце, перад кожным беларусам стаіць выбар: далучыцца да стваральнай дзейнасці і цывілізаванай праграмы рэформ, паставіўшы захаванне цэласнасці дзяржавы і міру ў краіне вышэй за асабістыя крыўды і амбіцыі, або правакаваць канфліктны.

Культура. Міністэрства культуры аб'явіла конкурс на найлепшы культурны праект патрыятычнай тэматыкі. Як паведамілі ў ведамстве, конкурс прысвечаны Году народнага адзінства і накіраваны на выяўленне, матэрыяльную падтрымку і папулярызацыю культурных праектаў патрыятычнай тэматыкі. Паспрабаваць свае магчымасці можна ў намінацыях «Найлепшы спектакль патрыятычнай тэматыкі», «Найлепшая канцэртная праграма, паказ патрыятычнай тэматыкі», «Найлепшы фільм патрыятычнай тэматыкі», «Найлепшы твор выяўленчага мастацтва патрыятычнай тэматыкі», «Найлепшае культурнае мерапрыемства народнай творчасці патрыятычнай тэматыкі», «Найлепшы інтэрактыўны музейны праект патрыятычнай тэматыкі», «Найлепшы інтэрактыўны бібліятэчны праект патрыятычнай тэматыкі». Заяўкі будучь прымацца з 1 верасня па 15 кастрычніка. Прэтэндэнтаў для ўдзелу ў другім этапе конкурсу вызначаць да 15 лістапада, пераможцаў — да 10 снежня.

Конкурс. У Нацыянальнай акадэміі навук сёння плануюць узнагародзіць пераможцаў I Рэспубліканскага конкурсу творчых пісьмовых работ «За што я люблю родную зямлю», паведамілі ў прэс-службе акадэміі. Конкурс быў аб'яўлены ў 2020 годзе Цэнтрам даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН. Да ўдзелу прымаліся арыгінальныя эсы, вершы, апавяданні і іншыя творчыя работы, напісаныя грамадзянамі Беларусі індывідуальна або ў суаўтарстве, якія раней не прадстаўляліся на конкурсы і не публікаваліся. Было пададзена больш за 800 работ, адзначылі ў прэс-службе. Адабрана 200 найлепшых у 12 намінацыях, сярод якіх — «3 легенды і казак былых пакаленняў...», «Мова маёй Радзімы», «Магутная сіла паэзіі».

Агляд афіцыйных падзей
ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

прэзентацыі

Краіна ў фота і кнігах

Саюз пісьменнікаў Беларусі і Выдавецкі дом «Звязда» прэзентавалі ў Магілёўскім абласным мастацкім музеі імя П. Масленікава праект, прысвечаны Радзіме.

Блакитныя азёры, залатыя палі, купалы беларускіх храмаў — гэтымі простымі і мілымі сэрцу краявідамі можна любавалася бясконца. Такая святая прастата чапляе нават на фота. Магчыма, гэта і ёсць сакрэт таго, чаму выстаўка Уладзіслава Цыдзіка «Бачу Беларусь такой» карыстаецца нязменным поспехам паўсюль, дзе яна бывае: у Беларусі і за мяжой, на кніжных святах. А нядаўна на некаторы час наведася ў Магілёў, у абласны музей імя П. Масленікава, і стала часткай імпрэзы, якую арганізавалі для магіляўчан творчая група Саюза пісьменнікаў Беларусі і Выдавецкага дома «Звязда» разам з Магілёўскім аблвыканкамам.

— Жыхарам і гасцям нашага горада будзе вельмі карысна пазнаёміцца з яркай і запамінальнай экспазіцыяй, — азначыў намеснік старшыні Магілёўскага аблвыканкама Валерый Малашка. — Хочацца выказаць словы ўдзячнасці Саюзу пісьменнікаў Беларусі і Выдавецкаму дому «Звязда», якія актыўна суправаджаюць выстаўкі і іншыя значныя мерапрыемствы. Асабіста — першаму намесніку старшыні СПБ Алене Стэльмах за яе асветніцкую дзейнасць і ўдзел у мерапрыемствах, якія праходзяць на Магілёўшчыне.

Здымкі Уладзіслава Цыдзіка сталі ілюстрацыямі для некалькіх фотаальбомаў, якія пабачылі свет у Выдавецкім доме «Звязда»: «Зачараваны Беларуссю», «Бачу Беларусь такой», «Мая Радзіма».

Фотаальбом «Зачараваны Беларуссю», які выйшаў у 2016 годзе, суправаджаецца кранальнымі вершамі — невялічкімі прызнаннямі ў любові сваёй радзіме. Укладальнік кнігі Алена Стэльмах падабрала іх такім чынам, каб яны яшчэ больш узмацнялі ўздзеянне фотаздымкаў. У стварэнні аднайменнай з назвай фотавыстаўкі кнігі «Бачу Беларусь такой» задзейнічана 65 беларускіх літаратараў. А аўтарамі твораў да кнігі «Мая Радзіма», якая прысвечана Году малой радзімы, сталі 26 сучасных пісьменнікаў, сярод якіх — Навум Гальпяровіч, Мікалай Маляўка, Алесь Карлюкевіч і інш.

— І фотавыстаўка, і прэзентацыя выданняў — даніна павагі нашай Радзіме, у тым ліку такому цудоўнаму

Жанна Міус і Алена Беланоўка атрымалі дыпламы Выдавецкага дома «Звязда» за плённае супрацоўніцтва.

выдавецтва сумесна з сеткай кніжных крам «Белкніга» і прадпрыемствам «Белсаюздрук» рэалізоўвае сумесны праект «Дзіцячая кніга са «Звяздой»». Гэта цыкл вельмі цікавых сустрэч з гульнямі, віктарынамі, конкурсамі.

Дарэчы, з выдавецтвам актыўна супрацоўнічаюць і аўтары Магілёўскага аддзялення СПБ, якое нядаўна адзначыла 15-годдзе свайго існавання.

— У ім пабачылі свет дзве мае кніжкі — «Дзіўныя дзеткі» і «Першакрасавіцкі суп», — распавяла магіляўчанка Жанна Міус. — Чатыры гады таму я даслала рукапіс ў выдавецтва, і мае творы прыйшліся даспадобы.

Алена Беланоўка таксама супрацоўнічае з Выдавецкім домам «Звязда» ўжо не першы год. З 2008-га — пастаянная аўтарка часопісаў «Маладосць», «Полымя», «Нёман», яе вершы друкуе «ЛіМ». Летась у выдавецтве выйшла яе прыгодніцкая аповесць «Зоркі Ракхігархі» — працяг аповесці, якая друкавалася ў часопісе «Маладосць» у 2014 пад назвай «Чамадан з кракадзілавай скуру».

— Гэта прыгоды, заснаваныя на дынамічных падзеях вакол старадаўняй зброі, якая незвычайным чынам трапіла на беларускую зямлю і яе трэба любой цаной знайсці і абвясходзіць, — звярнула аўтарка ўвагу на сюжэт сваіх кніжак.

Сюрпрызам для магіляўчан стала прысутнасць на імпрэзе народнага артыста Беларусі Эдуарда Ханка. Было цікава пачуць гісторыі з яго багажата на захапляльныя выпадкі і гучныя імёны жыцця.

Напрыканцы сустрэчы Алена Стэльмах і Юлія Дашкевіч уручылі дыпламы Выдавецкага дома «Звязда» шэрагу магілёўскіх аўтараў і супрацоўнікам бібліятэк.

Нэлі ЗІГУЛЯ, фота аўтара

узнагароды

Паслы міру

Умежах літаратурнага праекта «Кніга міру», які ажыццяўляецца Федэрацыяй за ўсеагульны мір сумесна з Міжнароднай гільдыяй пісьменнікаў, узнагародамі гэтых арганізацый адзначаны гомельскія паэтэсы, члены СПБ, Лілія Вялічка і Вольга Раўчанка. Актыўныя ўдзельнікі міжнароднага праекта ўганараваны дыпламамі-сертыфікатамі «Пасол міру».

Федэрацыя за ўсеагульны мір мае філіялы ў многіх краінах свету, дзе рупяцца выбітныя дзяржаўныя і грамадскія дзеячы. У Беларусі адзін з галоўных партнёраў федэрацыі — Беларускі фонд міру, пераемца савецкага Фонду міру. Па выніках літаратурнага праекта «Кніга міру» сёлета ў Германіі выйдзе цікавае выданне на трох мовах, прычым італьянскую версію кнігі пераклала Вольга Раўчанка.

Дарэчы, гэта ўжо не першая міжнародная ўзнагарода членаў Гомельскага абласнога аддзялення СПБ у 2021 годзе. Так, паэтэса Лілія Вялічка стала лаўрэатам II Міжнароднага конкурсу «Stabia in Versi» 2020/2021. Цырымонія ўзнагароджання адбудзецца ў горадзе Кастэламар-дзі-Стабія (метраполія горада Неапаль у Італіі) напрыканцы вясны.

Уладзімір МІКАЛАЕЎ

з нагоды

Вытрымаць
выпрабаванне часам

Канцэртам Мінскага гарадскога тэатра паэзіі распачалася літаратурна-музычная імпрэза, прымеркаваная да святкавання 70-гадовага юбілею старшыні Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Міхася Пазнякова.

«Жадаем вам, дарагі калега, сябра, чалавек з трывалай грамадзянскай пазіцыяй, наймацнейшага здароўя, каб вашы веды, вопыт, майстэрства і надалей служылі творчаму плёну, спалучанаму з выданнем новых кніг. Каб чытанне стала жыццёвай неабходнасцю кожнага беларуса — тое, аб чым вы як пісьменнік марыце заўсёды. Няхай ваша жыццё асвятляецца промнямі радасці, якую вам дораць вашы дзеці і ўнукі, любімыя чытачы ўсёй Беларусі», — так павіншаваў вядомага літаратара Прэзідыум Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Акрамя таго, юбіляр атрымаў віншаванні з Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь, быў узнагароджаны Дыпламам лаўрэата I ступені Прэміі міністра абароны

Старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалай Чаргінец вініуе Міхася Пазнякова з юбілеем.

Рэспублікі Беларусь за найлепшы твор у галіне літаратуры і мастацтва, прысвечаны 75-годдзю Вялікай Перамогі.

Не ўсе паэты вытрымліваюць выпрабаванне часам. Як распавядалі госці вечарыны — пісьменнікі, артысты, грамадскія дзеячы, — Міхась Пазнякоў якраз вытрымаў. На яго добрых вершах выхоўваюцца дзеці, яго творчасць на вастры змагання — вечнай барацьбы зла і добра...

Падчас святкавання прагучалі вершы юбілера розных гадоў, а таксама песні на яго словы ў выкананні артыстаў.

Аліса БРАТКА

за падзеяй

3 позіркам у мінулае

Першыя Кісялёўскія навуковыя чытанні «Таямніцы XIX стагоддзя», прысвечаныя 90-годдзю беларускага гісторыка і пісьменніка Генадзя Кісялёва, якія прайшлі ў Літаратурным музеі Петруся Броўкі, сабралі самых вядомых даследчыкаў літаратуры мінулага.

Чытанні ўмоўна былі падзелены на дзве часткі: мемарыяльна-навуковую і ўласна навуковую. У першай успамінамі пра бацьку падзялілася старшы навуковы супрацоўнік Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Лія Кісялёва, якая прэзентавала рэдкія здымкі з сямейнага і акадэмічнага архіва.

Кандыдат філалагічных навук Вячаслаў Чамярыцкі распавёў пра знаёмства і супрацу ў Інстытуце літаратуразнаўства, падкрэсліў надзвычайную сціпласць Генадзя Васільевіча, яго апантанасць, дасціпнасць, працавітасць.

вектар

Час сямейных адкрыццяў

Прэс-канферэнцыя, прысвечаная культуры-пазнавальнаму праекту «Музейных лабірынты. Час сямейных адкрыццяў», які ладзяць шэсць сталічных музеяў, прайшла ў Беларускам дзяржаўным музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны.

З 29 сакавіка да 23 мая музеі Мінска запрашаюць жыхароў сталіцы разам з сям’ямі выправіцца ў незвычайнае падарожжа па мудрагелістых музейных «лабірынтах». Захапляльны маршрут будзе пралягаць праз Беларускі дзяржаўны музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы, Музей гісторыі тэатральнай і музычнай культуры, Музей гісторыі горада Мінска, Літаратурны музей Петруся Броўкі і Беларускую хатку.

Удзельнікаў чакаюць таямнічыя і займальныя маршруты, захапляльны пошук і радасць адкрыццяў! Якая б тэма ні ўваходзіла ў кола інтарэсаў сям’і — гісторыя, тэатр, літаратура, установы задаволяць цікавасць самых дапытлівых, а маляўнічыя даведнікі дапамогуць не заблукать у музейных «лабірынтах».

Падчас праекта сям’я будзе аб’яднана агульнай справай пошуку і знаёмства з артэфактамі, што паспрыяе

Слова мае Вячаслаў Чамярыцкі.

Некалькі выступленняў было прысвечана ўнёску Генадзя Кісялёва ў айчыннае літаратуразнаўства: асвятленне літаратурна-тэарэтычнай думкі старажытнай Беларусі, вывучэнне жыцця і творчасці Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча. На даследчыцкай фенаменальнасці Генадзя Васільевіча спыніўся

дактарант кафедры гісторыі беларускай літаратуры БДУ Ігар Запрудскі.

У навуковай частцы чытанняў дацэнт МДЛУ Ірына Бурдзялёва прадставіла першую ўтопію ў беларускай літаратуры — раман «Пан Падстоіц» Эдварда Масальскага. Пра адкрыцці ў атрыбутцы ананімнай паэмы «*Matczycha*», якая ўкаранілася ў хрэстаматых пад псеўданімам Адэлі з Устроіні, распавяла дактарант Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Ірына Багдановіч.

Асэнсаванне і ідэнтыфікацыю асобы і творчасці Уладзіслава Сыракомлі ў беларускім літаратуразнаўстве канца XIX — пачатку XXI стст. асвятліла супрацоўніца аддзела гісторыі беларускай літаратуры Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Марына Варабей. Соф’я Тычына прысвяціла сваё выступленне паэтыцы сну ў паэме «Тарас на Парнасе» Канстанціна Вераніцына.

Марына АЛЯКСЕЕВА, фота аўтара

стасункі

Праект для Беларусі

Аўтарытэтная на постсавецкай прасторы расійская газета рэалізоўвае адметны творчы праект з красамоўнай назвай «Белые аисты».

Распачата выданне чатырохпалоснага дадатку ў маскоўскай «Літаратурной газете». У першым выпуску, які датаваны 17—23 сакавіка, змешчана інтэрв’ю з Мітрапалітам Мінскім і Заслаўскім Веніямінам. Размову з ім пра садружнасць рэлігіі і культуры, мастацкую літаратуру, узаемаадносіны рускага і беларускага народаў вядзе расійскі і беларускі публіцыст, прэзаік, паэт Валерый Казакоў, якога з Беларуссю яднае і месца нараджэння — Магілёўская вобласць. З адказаў мітрапаліта на пытанні ад «Літаратурной газеты»: «...Былі ў саюзе рэлігіі і культуры цяжкія часіны. Яркі прыклад — пачатак і сярэдзіна мінулага стагоддзя, час зацымнення, што ў нас, што ў Еўропе. Промыслам Боскім, мудрасцю і сілай духа ўсё гэта перажылі».

Друкуецца агляд апошніх беларускіх кніжных навінак, які падрыхтавала журналістка Ларыса Ракоўская. Змешчаны ў выпуску «Белые аисты» новыя пераклады вершаў Рыгора Барадуліна (яго творы пераўвасобіў на рускую мову Генадзь Аўласенка) і Уладзіміра Караткевіча, перакладчыкам твораў якога выступіў старшыня Астраханскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Расіі Юрый Шчарбакоў.

Сяргей ШЫЧКО

Міра ІЎКОВІЧ

цікава ведаць

Сакрэты «Саракоў»

Музей «Лошыцкая сядзіба» запрашае наведаць інтэрактыўную экскурсійную праграму «Саракі», якая праводзіцца падчас выстаўкі сучаснага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва «Скарбонка памяці».

Праграма «Саракі» заснавана на матэрыялах беларускага народнага календара і прысвечана сустрэчы вясны. Лічыцца, што ў лютым-сакавіку каля сарака відаў птушак вяртаюцца з выраю, тым самым прадказваючы хуткі сыход зімы і ажыўленне прыроды.

Назва «Саракі» хавае некалькі сакрэтаў. Чаму свята называецца менавіта так. Раскрыць гэта дапамогуць саламяныя і драўляныя птушкі, гліняныя цацкі-свістулькі, дэкаратыўныя пано з выявай птушак, якія і прадстаўлены ў экспазіцыі.

«Саракі» — гэта і мера велічыні, якая азначае 40. У старажытнасці саракамі лічылі сабаліныя шкуркі. На выстаўцы можна ўбачыць больш як чатыры дзясяткі атрыбутаў святкавання «Саракоў», якія можна знайсці і пералічыць.

Трэці сакрэт — у традыцыях самога свята. Ёсць шанс даведацца, што з цеста выпякалі сорак жаўранкаў. У некаторых рэгіёнах Беларусі для вырабу фігурак птушак выкарыстоўвалі гліну, салому або драўніну. Таксама можна ўспомніць, якія вераванні і традыцыі суправаджалі народныя гуляння. Самыя дапытлівыя змогуць паўдзельнічаць у квэсце «Сорак сарок». А на ўспамін пра «Саракі» ў Лошыцкай сядзібе застануцца папярковыя птушкі і пеўні, якіх удзельнікі змайструюць сваімі рукамі.

Міра ІЎКОВІЧ

«ЛіМ»-люстэрка

Інструментальны дуэт выхаванак Шумілінскай дзіцячай школы мастацтваў заваяваў два Гран-пры анлайн-конкурсаў *London Art and Dance i Talants of Berlin*. Паасобку Віталія Глушнёва і Кіра Гуйдо неаднаразова станавіліся лаўрэатамі конкурсаў мастацтваў рознага ўзросту. Для V Міжнароднага конкурсу-фестывалю мастацтваў *London Art and Dance* іх аб’ядналі ў дуэт. Яны спаборнічалі з удзельнікамі больш як 10 краін Еўропы і Азіі ў намінацыі інструментальнага жанру, прадставіўшы твор Міраслава Скорыка «Мелодыя». Як перадае БелТА, журы ацэньвала ўзровень валодання інструментам, складанасць рэпертуару і аранжыроўку, чысціню інтанацыі і музычнага ладу, тэхнічны бок, а таксама музычнасць, артыстычнасць, мастацкую трактоўку твора і творчую індывідуальнасць удзельнікаў.

Міжнародны мастацкі праект «Чарнобыль. Эффект спячага» адкрываецца сёння ў Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў. Японію прадстаўляе Казума Абара, Украіну і Расію — Артур Бондар. Іншыя ўдзельнікі родам з Беларусі (Вольга Бубіч, Дзіна Даніловіч, Андрэй Дубінін, Анатолій Кляшчук, Сяргей Кажамякін, Ігар Саўчанка, Святлана Станкевіч і іншыя). Аўтар ідэі — Дзіна Даніловіч. Мастацкі праект даследуе поле грамадскай памяці. Што засталася ў свядомасці людзей? Як гэтыя ўспаміны змяняліся з цягам часу? Які інструментарый выкарыстоўваюць сучасныя мастакі для размовы пра аварыю і яе наступствы? Вакол якіх тэкстаў, вобразаў, сюжэтаў будуецца свой аналіз? Аўтары праекта па-рознаму ўзаемадзейнічаюць з архівам, запазываючы дакументальныя сведчанні мінулага, выкарыстоўваючы ўласныя матэрыялы і канструюючы версіі падзей. Праект ажыццяўляецца ў супрацоўніцтве з Беларускім дзяржаўным архівам кінафотафонадакументаў.

На «Балетнае лета ў Вялікім» запрашаюць артысты Акадэмічнага тэатра «Кіеў мадэрн-балет», перадае БелТА. Госцем праекта, які пройдзе сёмы раз у Нацыянальным акадэмічным Вялікім тэатры оперы і балета Беларусі з 12 па 17 чэрвеня, стане даўні сябар Вялікага. Галоўны балетмайстар, заслужаны дзеяч мастацтваў Украіны, народны артыст Малдовы Радэ Паклігару прадставіць беларускаму гледачу свае пастаноўкі «Дзевяць спатканняў», «Маленькі прынец», а таксама дывертысмент сучаснай харэаграфіі «*Con tutti instrumenti*». 17 чэрвеня падзея завершыцца гала-канцэртамі зорак сусветнага балета.

Трэці міжнародны фестываль дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва «ТакСтыльны букет» пройдзе ў Мінску 16—20 чэрвеня, паведамляецца на сайце Нацыянальнага цэнтра сучасных мастацтваў. Праект накіраваны на дэманстрацыю творчых дасягненняў мастакоў і майстроў дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, якія працуюць у розных жанрах і тэхніках мастацкага тэкстылю. Да ўдзелу ў Фестывалі запрашаюцца беларускія і замежныя аўтары, які індывідуальныя майстры, так і творчыя калектывы (клубы, студыі, аб’яднанні), а таксама супрацоўнікі музеяў, педагогі, мастацтвазнаўцы. Могуць быць прадстаўлены творы і праекты, выкананыя ў традыцыйных і эксперыментальных тэкстыльных матэрыялах і тэхніках: ткацтва, вышыўка, аплікацыя, вязанне, лялька, касцюм, тэкстыльныя калажы, дызайнерскія творы і інш. Заяўкі прымаюцца да 12 красавіка.

Намінантаў на прэмію «Оскар» абвясцілі падчас трансляцыі, якую праводзілі на сайце Амерыканскай акадэміі кінамастацтваў. У ліку прэтэндэнтаў у катэгорыі «Найлепшы фільм» — «Зямля качэўнікаў», «Бацька», «Манк», «Іуда і чорны месія», «Мінары», «Дзяўчына, якая падае надзеі», «Гук металу» і «Суд над чыкагскай самёркай». За званне найлепшага рэжысёра будуць спаборнічаць Хлоя Чжаа, Эміральд Фэнэл, Томас Вінтэнберг, Дэвід Фінчэр і Лі Айзек Чун. У намінацыях «Найлепшы актёр» і «Найлепшы актрыса» можна знайсці імёны Энтані Хопкінса, Гары Олдмана, Кэры Міліган, Ванэсы Кірбі і іншых. Стужка Фінчара «Манк» лідзіруе па ліку намінацый — яна вылучана ў 10 катэгорыях. Свайго роду лідарам па колькасці намінацый стаў сэрвіс *Netflix*. 16 фільмаў, даступных да прагляду, атрымалі 35 намінацый. 93-я цырымонія ўручэння прэміі за заслугі ў галіне кінематографа адбудзецца 25 красавіка ў Лос-Анджэлесе.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

імпрэзы

Калючыя юбілеі

Усталічнай бібліятэцы-філіяле № 1 імя Л. М. Талстога адбылася імпрэза «Калючыя юбілеі». Навучэнцы Мінскага дзяржаўнага медыцынскага каледжа і вучні 10-х класаў гімназіі № 56 г. Мінска сустрэліся з рэдакцыяй часопіса сатыры і гумару «Вожык».

Галоўны рэдактар Юлія Зарэцкая расказала пра легендарную гісторыю выдання, сённяшні дзень і планы на будучыню. Звярнула ўвагу на тое, што нядаўна ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры адкрылася літаратурна-дакументальная экспазіцыя «Беларуская сатыра», прысвечаная 125-годдзю з дня нараджэння Кандрата Крапівы і 80-годдзю часопіса «Вожык». Моладзь задавала шмат пытанняў, цікавілася работай рэдакцыі, адметнасцю выдання.

Юлія Зарэцкая правяла невялікую жартоўную віктарыну. Найбольш актыўныя ўдзельнікі атрымалі падарункі і шаржы, якія намеснік галоўнага рэдактара мастак-карыкатурыст Аляксандр Каршакевіч ствараў літаральна на іх вачах.

Прысутныя засталіся задаволеныя цікавай, пазнавальнай і вясёлай сустрэчай, а загадчык бібліятэкі Лада Іназемцава запрасіла прадстаўнікоў рэдакцыі адкрыць з часам у іх установе юбілейную выстаўку карыкатур.

Цыля АЧАКОўСКАЯ

Люстэрка грамадства пад мікраскопам даследчыкаў

Інстытут літаратуразнаўства імя Янкі Купалы і Інстытут мовазнаўства імя Якуба Коласа з 2012 года ўваходзяць у Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук. Гісторыя інстытутаў была даволі шчыльна звязаная на працягу ўсяго часу існавання.

3 часоў заснавання

Інстытут мовазнаўства імя Якуба Коласа быў заснаваны ў 1929 годзе, аб'яднаўшы асобныя кафедры. Тады ў Інстытут увайшлі чатыры камісіі: тэрміналагічная, дыялекталагічная, па складанні гістарычнага і жывога слоўнікаў беларускай мовы. У такім выглядзе ўстанова праіснавала да 1931 года, калі 29 сакавіка было прынята паўторнае рашэнне аб утварэнні Інстытута з нагоды рэарганізацыі Беларускай акадэміі навук, тады ж — аб стварэнні Інстытута літаратуры з кафедры літаратуры, якая існавала ў Акадэміі.

У 1935-м вырашана аб'яднаць установы і стварыць на іх базе адзіны Інстытут літаратуры, мастацтва і мовы. Галоўная мэта, што ставілася перад навукоўцамі, — як мага хутчэй выдаць падручнік па беларускай мове, слоўнікі і даведнікі па гісторыі літаратуры і мастацтва, а таксама рыхтаваць кваліфікаваных кадры.

У 1940 годзе ў Інстытуце працавала ўсяго 20 чалавек і распрацоўвалася пяць тэм. Навукоўцы займаліся ўдасканаленнем правапісу, вывучалі народныя гаворкі, складалі слоўнікі, даследавалі праблемы развіцця беларускай літаратуры XIX — пачатку XX стагоддзяў і творчасць найбольш значных пісьмennisкаў. Падчас вайны праца ўстановы была спыненая, а большасць матэрыялаў страчаны.

Аднаўленне Інстытута літаратуры, мастацтва і мовы адбылося ў ліпені 1944-га, пасля вызвалення Мінска. Пасляваенны склад Інстытута ўключаў 26 супрацоўнікаў, да сфер даследавання далучылася выяўленчае мастацтва ў гады Вялікай Айчыннай вайны. З пачатку 1950-х пачалі з'яўляцца першыя манаграфіі.

Самае грунтоўнае

У 1952 годзе структура раздзялілася. Інстытут мовазнаўства стаў працаваць асобна, штат з 30 чалавек узначаліў народны пісьменнік Беларусі Кандрат Кандратавіч Атраховіч — Кандрат Крапіва.

У Інстытуце літаратуры і мастацтва аддзел літаратуразнаўства падзяліўся на два сектары: савецкай і дарэвалюцыйнай літаратуры. Дырэктарам быў прызначаны акадэмік В. Барысенка.

У 1957-м на базе аддзелаў мастацтвазнаўства Інстытута літаратуры і мастацтва і аддзелаў этнаграфіі і фальклору Інстытута гісторыі была створана самастойная структура, а Інстытут літаратуры стаў працаваць асобна.

Імёны класікаў Якуба Коласа і Янкі Купалы былі прысвоены Інстытутам у 1956-м і 1957-м гадах.

У 1960—80-я ў абодвух установах ствараюцца працы, якія вызначаюць далейшае развіццё беларускага мова- і літаратуразнаўства. У Інстытуце мовазнаўства пад кіраўніцтвам М. Булахава выдаецца двухтомная «Граматыка беларускай мовы», праводзяцца маштабныя даследаванні па дыялекталогіі і лінгвагеаграфіі, пачынаецца праца з Тлумачальным і Гістарычным слоўнікамі беларускай мовы. У 1971-м калектыў быў узнагароджаны Дзяржаўнай прэміяй СССР.

У Інстытуце літаратуры выходзіла шмат значных манаграфій, звязаных з тэорыяй літаратуры, пабудовай, вобразнай структурай і механізмамі ўздзеяння розных пражайтных і паэтычных жанраў. Некалькі прац было прысвечана псіхалагічным аспектам у літаратуры. Асаблівае месца ў распрацоўках Інстытута займалі даследаванні аўтарскіх стыляў розных пісьмennisкаў. Выходзілі працы, прысвечаныя Янку Купалу, Якубу Коласу, Максіму Багдановічу, Івану Мележу. Таксама шмат увагі надавалася выданню збораў твораў беларускіх пісьмennisкаў.

Фота Кастуся Дробава.

Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры.

Галоўным дасягненнем Інстытута літаратуры ў тую хвіліну стала распрацоўка двухтомных «Гісторыі беларускай савецкай літаратуры» (1965—1966 гг.) і «Гісторыі беларускай дакастрычніцкай літаратуры» (1968—1969 гг.). Гэта былі першыя грунтоўныя даследаванні тэкставага матэрыялу, які ствараўся на тэрыторыі Беларусі, у кантэксце часу, гістарычнага развіцця грамадства. У 1977-м на падставе папярэдніх зборнікаў створана праца з аналагічнай рускамоўнай назвай. У «Истории белорусской дооктябрьской литературы» былі адлюстраваны і новыя, арыгінальныя знаходкі літаратуразнаўцаў. Мэтай выдання працы на рускай мове было распаўсюджанне скарбаў беларускай літаратуры на больш шырокую аўдыторыю. Калектыў аўтараў у складзе А. Коршунава, А. Мальдзіса, М. Мушынскага, Ю. Пшыркова, П. Дзюбайлы, В. Каваленкі, В. Барысенкі, Н. Перкіна, М. Яроша атрымаў Дзяржаўную прэмію БССР імя Якуба Коласа ў 1980 годзе. У 1981-м Інстытут літаратуры імя Янкі Купалы стаў першай беларускай навуковай установай гуманітарнага профілю, якая атрымала ордэн Дружбы народаў.

У Інстытуце мовазнаўства ў той час усталёўваецца міжнароднае супрацоўніцтва са спецыялістамі з іншых славянскіх краін. У 1977 годзе з'яўляецца сектар рускай мовы пад кіраўніцтвам А. Я. Міхневіча. Прадметам даследавання мовазнаўцаў становіцца функцыянаванне рускай мовы ў Беларусі і сацыялінгвістычныя працэсы, звязаныя з двухмоўем.

У 1980—90-я гады ў Інстытуце літаратуры, акрамя ўжо сфарміраваных навуковых кірункаў, з'яўляюцца працы, прысвечаныя параўнанню і ўзаемаўздзеянню беларускай і рускай літаратур, напрыклад, калектыўны зборнік «Нарысы па гісторыі беларуска-рускіх літаратурных сувязей» у 4-х кнігах (1993—1995 гг.). Таксама працягваюць выходзіць зборы твораў значных беларускіх пісьмennisкаў.

У асобах

З гісторыяй беларускага мова- і літаратуразнаўства звязаны імёны многіх людзей, вядомых як навуковымі адкрыццямі, так і ўласнай творчасцю.

Інстытут мовазнаўства з моманту адкрыцця ўзначальваў Сцяпан Некрашэвіч, а яго намеснікам быў прызначаны Язэп Лёсік, вядомы сваёй мастацкай прозай. Сферай яго навуковых цікавасцей была граматыка, правапіс беларускай мовы.

На пачатку 1930-х Інстытут літаратуры, мастацтва і мовы ўзначальваў пражайт і драматург Віталь Вольскі. Ён даследаваў беларускі фальклор і гісторыю літаратуры, удзельнічаў у стварэнні падручніка па беларускай савецкай літаратуры, выдадзенага ў 1956 годзе. З 1944 па 1946 год дырэктарам Інстытута быў вядомы літаратар Міхась Лынькоў. Яго навуковыя даследаванні былі прысвечаны творчасці і стылю асобных пісьмennisкаў.

Пасля аддзялення Інстытута мовазнаўства ў самастойную структурную адзінку яе ўзначаліў легендарны драматург Кандрат Крапіва, аўтар шматлікіх навуковых артыкулаў. Найбольш вядомая яго праца над Руска-беларускім і Тлумачальным слоўнікамі, удзел у Тэрміналагічнай камісіі Беларускай Савецкай Энцыклапедыі. У навуковай рэдактуры Руска-беларускага слоўніка браў удзел класік літаратуры Якуб Колас, які пасля вайны працаваў у Акадэміі навук БССР.

Пераемнікам Крапівы ў 1957 годзе стаў Пятро Глебка. Сферы яго навуковых цікавасцей закраналі не толькі мову і літаратуру, але і іншыя галіны мастацтва. Ён быў таксама ініцыятарам выдання зводу беларускай народнай творчасці і «Збору помнікаў гісторыі і культуры Беларусі».

Інстытут літаратуры з 1973 па 1982 год узначальваў пісьменнік Іван Навуменка, які выдаў шмат літаратуразнаўчых прац, прысвечаных творчасці Якуба Коласа, Янкі Купалы і сучаснай літаратуры.

Сучаснасць

Сёння Інстытуты мовазнаўства і літаратуразнаўства, хаця і з'яўляюцца часткамі адной структуры, існуюць як паўнаважныя навуковыя ўстановы. З 2015 года яны працуюць як асобныя філіялы «Цэнтра даследаванняў культуры, мовы і літаратуры» Акадэміі навук. У Інстытуце мовазнаўства імя Якуба Коласа 6 навукова-даследчых аддзелаў. Асноўнымі кірункамі застаюцца дыялекталагічныя і лексікалагічныя даследаванні, славістыка, сучасныя тэндэнцыі і гісторыя развіцця мовы, у тым ліку — у канкрэтных асобах, а таксама сувязі паміж рускай і беларускай мовамі.

Інстытут літаратуразнаўства імя Янкі Купалы ўключае чатыры навуковыя аддзелы і адзін сектар. Цэнтральнымі тэмамі для распрацоўкі па сёння з'яўляюцца развіццё беларускай літаратуры як у сучаснасці, так і ў гістарычным кантэксце, адлюстраванне гэтых працэсаў у творчасці асобных пісьмennisкаў, іх стыль і творчыя метады, а таксама тэорыя літаратуры.

Можна лічыць, што аснова для сучаснага мовазнаўства і літаратуразнаўства закладзена яшчэ ў мінулым стагоддзі, а навукова-даследчыя ўстановы працягваюць традыцыі. Мова і літаратура наўрад ці будуць калі-небудзь даследаваны канчаткова, але галоўная мэта навукі, якая працуе са словам, — знаходзіць новыя аспекты для разгляду звыклых тэм, аналізаваць сучасны моўны і літаратурны працэс у кантэксце гісторыі развіцця і сусветным кантэксце. Мова і літаратура адлюстроўваюць падзеі і працэсы ў грамадстве, а значыць, іх даследаванне можа дапамагчы грамадству лепш зразумець сябе.

Падрыхтавала Ганна ІВАНОВА

Паэт-канспіратар, народны абаронца

Музей-сядзіба
Францішка Багушэвіча
«Кушляны».

Невялікі драўляны будынак з разной тэрасай, акружаны дрэвамі-сведкамі мінулай эпохі... Лістоўніцы, ліпы, клёны, вязы, адзін з якіх, па ўспамінах Язэпа Драздовіча, пасадзіў сам гаспадар, паэт-канспіратар Мацей Бурачок, аўтар несляротных радкоў «Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!».

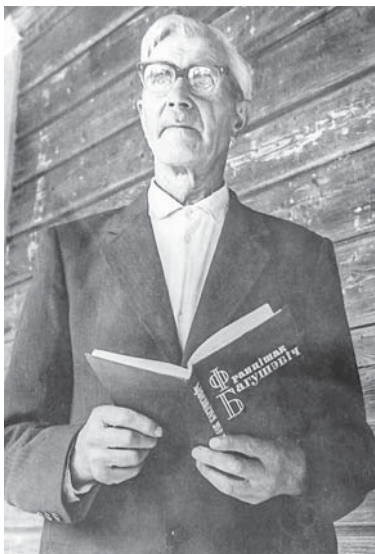
Маёнтак Кушляны Багушэвічы набылі ў 1749 годзе. З тых часоў ён шмат рэстаўраваўся, але прайшоў выпрабаванне часам, захаваўся да нашых дзён. Дзякуючы таму, што «мужыцкі» паэт пакінуў пра сябе добрую памяць, яго шанавалі простыя людзі: ён размаўляў з імі на адной мове, заўжды дапамагаў. Дзякуючы рупліўцам, якія па крупінках збіралі і захоўвалі рэчы, што былі ва ўжытку ў маёнтку, кнігі з багатай бібліятэкі Францішка, якія гартала яго рука, у музеі старанна ўзнавілі атмасферу таго часу, аднавілі пакоі — здаецца, зараз дзесьці побач пачуеш нетаропкую хаду — Францішак, паглыблены ў чарговую справу (а ён, як адвакат, заўжды браўся ў судзе абараняць самых безабаронных) ці абдумваючы новы твор, не заўважаючы часу, мерае крокамі прастору...

— Неяк пры рэстаўрацыі сядзібы пад падлогай у дзіцячым пакоі знайшлі закладку для кніг. А справа ў тым, што дом Багушэвічаў быў канспіратыўным пунктам для нелегальнай перапраўкі забароненай царскімі ўладамі літаратуры — Багушэвічы ўдзельнічалі ў паўстанні 1863—1864 гг., адны змагаліся ў баявых атрадах, іншыя дапамагалі матэрыяльна, — распавядаў падчас экскурсіі загадчык музея-сядзібы Францішка Багушэвіча і даследчык творчасці паэта Алесь Жамойцін.

Дарэчы, за ўдзел у паўстанні родная сястра Францішка Ганна сядзела ў турме. Падчас зняволення яна сваімі рукамі вырабляла рэчы рэлігійнага прызначэння: чахлы для абразкоў, медальёны, шкаплеры. Цяпер гэтыя рэчы, перададзеныя ў музей нашчадкамі Ганны, упрыгожваюць яго вітрыны.

З прадметаў, якімі карысталася сям'я Францішка, у музеі-сядзібе захаваўся пісьмовы стол і плеценныя крэслы, фартэпіяна, сальнічка і закладка-лінейка, маленькая срэбная лыжачка. Рупліўцам, які ашчадна адшукваў па суседзях і зберагаў зніклыя з маёнтка пасля вайны рэчы і кнігі, быў Міхаіл Ляпеха. Ён працаваў у мясцовым калгасе, быў і вартаніком установы. Калі пасля Другой сусветнай вайны нашчадкі Багушэвіча з'ехалі за мяжу, маёмасць сям'і стала «разыходзіцца» па вясцоўцах, але потым людзі ахвотна ўсё вярталі — у будучы музей, аб стварэнні якога пачаў клапаціцца М. Ляпеха.

У апусцелай сядзібе ў 1951 годзе арганізавалі бібліятэку. У бакоўцы гэтай хаты і жыў М. Ляпеха. Узімку было складана: панавалі холад, усё пакрывалася шэранню, падлога рабілася слізкай, снег замятаў уваходныя дзверы, спаць даводзілася не распранаючыся... Але ж не з'язджаў да дачок у Маладзечна: баяўся пакінуць дарагое месца. Увесну наводзіў на двары парадка,

Міхаіл Ляпеха.

Ляпеха, успрымалі ўстанову як музейную, — каментуе даследчык гісторыі сядзібы вядучы метадыст Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры Таццяна Ушылава.

Музей тут афіцыйна адкрылі 2 чэрвеня 1990-га. З 29 чэрвеня 2001 года ён з'яўляецца філіялам Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры. У 2005-м установе прысвоілі статус гісторыка-культурнай каштоўнасці III катэгорыі, а ў 2019 годзе аб'ект набыў рэспубліканскае значэнне — стаў гісторыка-культурнай каштоўнасцю II катэгорыі.

З пачатку адкрыцця ўстановы яе дырэктарам, а потым загадчыкам працуе Алесь Жамойцін, якому і перадаў свой досвед, веды і, галоўнае, зацікаўленасць і гарэнне асобай першага нацыянальнага паэта Міхаіл Ляпеха. Адзін са стэндаў у музейнай экспазіцыі захоўвае матэрыялы пра рупліўца і захаваўніка спадчыны Францішка Багушэвіча: праз самаахвярнае, самаадданае служэнне М. Ляпеха назаўжды застаўся побач з тым, чыёй асобай жыў...

Унікальны сямейны фотаальбом Багушэвічаў, як вядома, захоўваецца ў фондах Гістарычнага музея. Але многія арыгінальныя фотаздымкі нядаўна трапілі і ў фонды Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры — з архіва Уладзіміра Содаля.

Даследчык шмат гадоў ліставаўся са стрыечным унукам Францішка Багушэвіча Янам Тарчэўскім. А калі той

наведваў Беларусь, Уладзімір Содаль разам з Адамам Мальдзісам былі яго «праваднікамі». Хоць ён і нарадзіўся праз 15 гадоў пасля смерці Францішка Багушэвіча, але шмат ведаў пра знакамитага продка ад сваёй бабулі — роднай сястры паэта Ганны. Хлопчыкам Ян часта бываў у гасцях у жонкі пісьменніка Габрыэлі і яго дачкі, часам гуляў з унукам пісьменніка Франакам. Шанаваў і папулярна заваў творчасць Багушэвіча і бацька Янкі, таксама Ян (ажаніўся з паэтавай пляменніцай).

— На любові да спадчыны знакамитага паэта і быў выхаваны Ян Тарчэўскі, таму і перадаў на радзіму старыя фотаздымкі. На адным з іх — малады Францішак напярэдадні паўстання 1863 года, браты пісьменніка Уладзіслаў і Апалінар, дачка Канстанцыя, жонка, сам Ян Тарчэўскі ў маладосці, выявы кушлянскіх краявідаў, — распавядае Таццяна Ушылава. — Фотаздымкі пазначаны кранальнымі надпісамі: «На памяць любімай Ганне ад брата» альбо подпіс Канстанцыі (дачкі пісьменніка) дачцэ Ганны Марыі: «Любімай Мані на памяць»...

Адметная гісторыя і маленькай срэбнай лыжачкі — яна стала музейнай рэліквіяй. Захоўвалася ў адной з хыхарак Кушлянаў Марыі Дудэк, маці якой служыла ў дачкі Францішка Багушэвіча Канстанцыі і дапамагала даглядаць хворага сына гаспадыні Франака. Удзячная маці падарыла служанцы сталовы набор, адна з лыжачак якога і трапіла ў музейныя фонды ў 1993 годзе.

...Больш ад стагоддзя мінула пасля смерці першага нацыянальнага паэта, але зробленае ім — як шчодро

Фрагмент экспазіцыі Музея-сядзібы Францішка Багушэвіча «Кушляны».

засеяная ніва. Ці ўзгадваўся б беларусы як нацыя, калі б не пераемнасць, у ланцужку якой магутным звяном уяўляецца народны абаронца і «мужыцкі» паэт Францішак Багушэвіч?..

Яна БУДОВІЧ
Фота даслана Дзяржаўным музеем гісторыі беларускай літаратуры

У музей за паўцаны

Напрадвесні чатыры музеі ўстановы «Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры» распачалі акцыю. Музей гісторыі беларускай літаратуры, Літаратурны музей Петруся Броўкі, Літаратурны музей Максіма Багдановіча і Беларуская хатка запрашаюць вас: «Хадзем у музей!»

Прыходзьце да 31 мая ў адзін з літаратурных музеяў-удзельнікаў, аплачвайце поўную цану уваходнага білета і атрымалівайце купон на зніжку 50 % на наведванне пастаяннай экспазіцыі трох музеяў-удзельнікаў акцыі.

Прапануем спланаваць уласны вандровы маршрут у прастору і ў часе.

Дадатковыя платныя паслугі

Фонды Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры ўяўляюць сабой унікальны збор музейных прадметаў, звязаных з гісторыяй беларускай літаратуры, і налічваюць больш за 60 тысяч адзінак захоўвання.

Сярод найбольш значных па колькасці і адметнасці персанальных матэрыялаў вылучаюцца архівы пісьменнікаў Васіля Быкава, Васіля Віткі, Анатоля Вярцінскага, Цішкі Гартнага, Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча, Алеся Звонака, Васіля Зуёнка, Уладзіміра Караткевіча, Уладзіміра Карызна, Кандрата Крапівы, Міхаса Лынькова,

Сяргея Новіка-Пеюна, Язэпа Семяжона, Цёткі, Івана Чыгрынава, Івана Шамякіна, Рыгора Барадуліна, Генадзя Бураўкіна, Лідзіі Арабей, Валянціны Коўтун і інш.

Сёння вы можаце скарыстацца выдатнай магчымасцю дапоўніць свае журналісцкія ці навуковыя публікацыі, урокі, лекцыі ці семінары па роднай мове і літаратуры матэрыяламі з фондаў музея. У раздзеле «ДЛЯ НАВЕДВАЛЬНІКАЎ / ДАДАТКОВЫЯ ПЛАТНЫЯ ПАСЛУГІ» на сайце музея вы можаце азнаёміцца з прэйскурантам на замову, сканаванне і афармленне копій дакументаў. Таксама ёсць магчымасць замовіць тэхнічную даведку з пералікам матэрыялаў, звязаных з пэўным пісьменнікам альбо з цэлым перыядам у літаратуры.

Адкрыў для сябе скарбы нацыянальнай літаратуры

3 музычнымі адступленнямі

Паэзія ў сакавіцкім нумары «Маладосці» (калі не ўлічваць працытаваны Дзмітрыем Шулюком у сваёй калонцы ўрывак з песні DEEP-EX-SENS'a) пачынаецца з тэкстаў Зміцера Крэса. Спалучэнне хрысціянскіх і містычных матываў вельмі хутка губляе сваю прывабнасць, калі пачынаеш бачыць хаця б тую ж бедную рыфмоўку на адзіную націскную галосную. Але галоўны біч — поўная глухата да голасу сучаснасці: кожны з вершаў падборкі быццам бы ўключаецца ў нябачную палеміку з беларускай паэзіяй пачатку мінулага стагоддзя — і чамусьці сам цягне адтуль жа. Нават досыць традыцыйны ў сваёй паэтыцы Анатоль Сыс, які таксама быў паслядоўным правадніком беларускага паганства, гучаў не ў прыклад больш прагрэсіўна (а часы яго творчасці прыходзіцца на канец мінулага стагоддзя — самы пачатак гэтага).

У верхах Яны Нікіфаравай у першую чаргу абнадежвае тое, што ў яе плэйлісце нарэшце апынулася нешта акрамя папсовага джой дзівіжану, які, бы мушыны лятучы галандзец, назойлівым прывідам-паўміфам прагудзеў вушы ўсім тым, хто нешта чуў пра гэтую паэтку. Але нават постаць прагрэсіўшчыкаў *King Crimson* не ратуе аўтарку ад мядовай самарэфлексіі, інтэргтэкстаў па-хадановіцку і ўвогуле падлеткавай эджды-эстэтыкі. Ва ўсялякім разе стала істотна менш тыповага дэкадансу і, што цікава, верлібры пачалі разбаўляцца рыфмаванымі вершамі — дзякуй і за тое. Увогуле, калі вяртацца да музычнага пытання, даволі дзіўна, што дзіўчына не была заўважана за знаёмствам з роднымі беларускімі гуртамі, якія знаходзяцца ў тым жа жанравым спектры: гэта і постпанкавая «Петля пристрастия», і апошні, ньюэўівавы, праект Сяргея Міхалка *Dresden*, і гурты Уладзя Лянкевіча, прагрэсіўны *Topixod* і колдвэйвавы *luty sakavik* — ёсць чым натхніцца!

Як ні было б прыемна заўзець за шчырасць, крыштальна-дзявоцкую мову і верлібры, усё ж чыстым пачуццём пісаць атрымліваецца далёка не ў кожнага, таму і вершам Яўгеніі Кабяк моцна не хапае ці то нейкіх цікавых думак, ці то наўпрост уласнага выразнага светапогляду: сэнсастваральнага, а не назіральнага тыпу.

Сярод гучных імёнаў у рубрыцы «Пераклады» ёсць французскі паэт-романтык, якому Бадлер прысвяціў «Кветкі зла», — Тэафіл Гацье са сваёй аповесцю «Гаспадыня кафэ» (*La Cafetière*), а таксама паэтка-набелістка Луіза Глюк з невялікім эсэ «Пра рэалізм».

У віры медыйнай ненасытнасці з паэтычных старонак у інтэрв'ю перабралася чорная панна постпанка Яна Нікіфарава. Тут вы даведаецеся, як аўтарка ў свае 15 прыйшла да дэбютнай паэтычнай кніжкі і як «баялася, каб гэта (спасылкі на імёны музыкаў і музычныя гурты. — **Заўв. аўт.**) не ператварылася ў стэрэатып» (спойлер са зломом чацвёртай сцяны: марна). Зразумееце, што інтэрв'юерка Ганна Варонка анічога не сячэ за музычныя густы моладзі («*любю да такой музыкі*» (постпанк. — **Заўв. аўт.**), не самай папулярнай сярод падлеткаў»). І самае галоўнае — прачытаеце, што фінансава ў зборніку паэткі такія збоўшага ўкладаўся Зміцер Вішнёў і толькі пасля бацькі.

Данііл ЛЫСЕНКА

«Рух адвечны, дзея, магія шляхоў...»

Лірычнай падборкай Віктара Гардзея «На перасячэнні зорных пуцявін» пачынаецца сакавіцкае «Полымя». Аўтар застаецца верным сабе і сваёй паэтычнай манеры: за перапляценнямі «зямных» рэалій айчыннага ментальнага поля (дуб, валун, лес, балота, «жыта з бульбай», «чабор, верасы», «над сцішанай вёскай, над жытам // буслы на-разаюць кругі», «і жарства, і пясок, // вербаў схілены кроны») расчытваецца магутнае парыванне чалавечага духу ў нязведанае, туды, куды няма адзінай для ўсіх дарогі:

*На перасячэнні
Зорных пуцявін
Крыж у спалучэнні
Казак і былін.*

*Ёсць яшчэ надзея,
Вера і любоў,
Рух адвечны, дзея,
Магія шляхоў...*

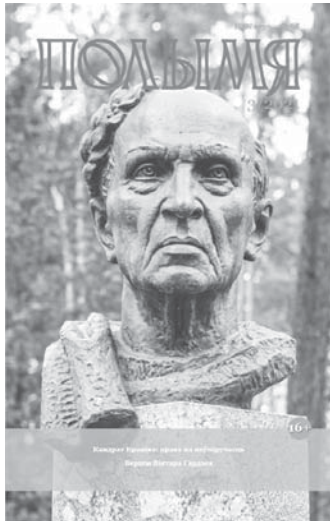
Імпануе аўтарскі спосаб рыфмавання, які робіць вершы В. Гардзея пазнавальнымі сярод іншых, хай і напісаных на падобную тэматыку:

*І ніякай бяды.
Свет ажыў бы, калі б
Ручаі пацяклі
Векавымі шляхамі,
Па дарогах вады —
Так было і тады,
Як ішлі леднікі.
Несучы за плячамі
Плоймы снегу мяхамі.
Што растаў за вякі
І наплыў ручаямі.*

Да паэзіі Віктара Гардзея хочацца вяртацца, няспешна перачытваць — і што-раз адкрываюцца новыя, нечаканыя сэнсы і філасофскія глыбіні...

Цалкам у звыклым рэчышчы традыцыйных тэм і сродкаў іх выяўлення бачыцца паэзія Галіны Загурскай: аўтарка прамаўляе добра вядомыя ўсім ісціны, зарыфмаваўшы іх (і рыфмы часта — дзеясловыя), дае бліжняму парады на ўсе выпадкі жыцця:

*Чытай Псалтыр: сябе ачысі:
І гнеў, і лютасць прагані —*

*адчыніш да нябёсаў выйсьце,
Грааля ўбачыш там агні.*

*Яны твой шлях зямны асвецяць,
Навучаць бліжняга любіць
І прыгажосць у гэтым свеце.
Інакш нашкоці табе ў ім быць?*

Акрамя таго, падаецца спрэчным сцвярдзенне, што любіць бліжняга можна навучыцца. Любоў да бліжняга — гэта, хутчэй, тое, што ўкладаецца ў чалавека яшчэ з немаўлячага ўзросту і не залежыць ад ступені яго адукаванасці і навучанасці.

Ёсць у падборцы некалькі вершаў, дзе пачатак абяцае нейкае адкрыццё, нечаканасць, напрыклад:

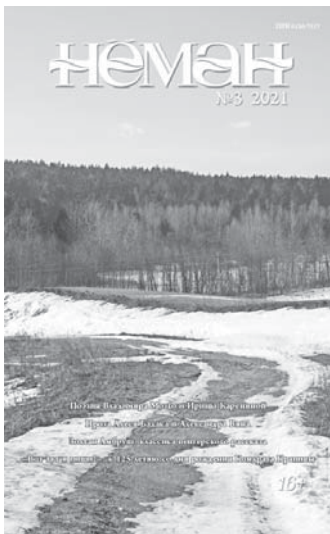
*Ружавеў-мяняўся
Над зямлёй шацёр
І затым распаўся
Мірыядам зор.*

Але ў завяршэнні твора мы бачым усё тых ж прапісных ісціны:

*І яны нам сведчаць:
У свеце вечнасць ёсць.
Мы ў жыцці — на вечы:
Кожны — толькі госць.*

Думаецца, што паэтэсе, не абмежаванай у магчымасці бачыць і чуць сэрцам, не стае смеласці адпусціць сваю фантазію

Сон у вясновую ноч

глядзеў на мора, на снег, які павольна падае, блукаў па вуліцах старажытных гарадоў, слухаў Баха, Брукнера або царкоўныя хоры (апошнім часам ён усё часцей слухаў такую музыку), яму здавалася, што яшчэ трохі — і ён адчуе тое, чаго чакае ад яго гэтае новае, што пачалося паўтара гады таму, жыццё, убачыць млын, на колы якога яму трэба будзе цяпер ліць ваду, і зажыве так, як устаноўлена было для яго нейкім найвышэйшым, разлічаным для ўсіх людзей законам». Ці не ў гэтым самнамбулічным пошуку салодкага чакання, знаёмага з дзяцінства, праходзіць жыццё многіх людзей? Ці не блізкасць смерці, чужой ці сваёй, прымушае некаторых прачнуцца і паглядзець з боку на той сон, які пабудавала не толькі падсвядомасць? Апошняе частка «Запрашэння ў хор» — яскравае падвяргненне таго небяспечнага адчування, што жыццё ёсць не сёння, жыццё — надзея на заўтра.

Аляксандр Він у апавяданні «Гэта быў анёл...» выступае імпрэсіяністам, які нешматлікімі дробнымі мазкамі стварае не столькі

сюжэт, колькі ўражанне ад гэтага сюжэта, калі можна такім назваць апісанне некалькіх дзеянняў чатырох герояў: жанчыны, мужчыны, валацугі, ветру. Без пачатку і без фіналу, твор цікавы адлюстраваннем моманту, які часам так складана перадаць і не менш складана разгадаць.

Лірычную, напоўненую тонкім адчуваннем прыроды, нізку вершаў Уладзіміра Мазго «На тым далёкім беразе» (пераклад Міхаіла Куляша) настраёва працягвае Валянцін Барысевіч (падборка «І досвітак ужо за акном»), хоць апошні твор «Гены бюракрата» выбіваецца з гэтай «праграмы»: «Чтоб не плодзіць бумажной волонты — // Не ствараць чтоб відомасці труда, // Всех их в село бы, всех в избушки, скиты, // Чтоб хлеб растили где-то у пруда». Празмерна драматычную паэтычную падборку Ірыны Карэнінай «Зямное з нябесным» ураўнаважвае спакоем і лагоднасцю Генадзь Аўласенка з нізкай вершаў «І раптам пачушы, як жывуць словы...» Менавіта яго творы хацелася б убачыць у нумары ў большай колькасці, але падборка атрымалася ледзь не самай дробнай.

Яўгенія ШЫЦЬКА

«Гісторыя паўтараецца двойчы...»

Дэбютная кніга Аляксея Гарбунова «Мінск і Тыбецкая кніга мёртвых» прысвечана менавіта роднаму гораду пісьменніка. Мінск тут жывы, імклівы, духмяны, з вуліцамі, завулкамі, скверамі, стадыёнамі, дахамі, са сваёй гісторыяй і сучаснасцю. Сэрца горада — плошча Перамогі — гэта своеасаблівае месца сілы і прыцягнення герояў.

Нетутэйшы каларыт прапануецца чытачу ўжо ў назве — незвычайным спалучэннем (здаецца, дзе Мінск, а дзе Тыбет?) і задае містычны гарызонт чакання. Тым больш цікава, што «Пралог», у якім ідзе гаворка пра знакамітага пісьменніка П., што спачатку нібы памёр, а праз колькі дзён уваскрос, неўзабаве ажыўляе шэраг літаратурных асацыяцый, прыкладам, з «Пралогам на нябёсах» з «Фаўста» Гётэ.

Ды й спасылка ў «Пралогу» робіцца на Германію як месца дзеяння, а «спірытычны сеанс» адразу акумуляуе ідэю сутыкнення рэальнага і іншага вымярэнняў. Асноўны ж топас рамана, як і пазначана ў назве твора, — Мінск.

Канечне, містычнага ў рамане шмат. Але яно не толькі не перашкаджае будаванаму ў найлепшых рэалістычных традыцыях сюжэта, але і час ад часу з'яўляецца своеасаблівым рухавіком раманнай інтрыгі. Праз яе паходзяць вытанчаныя карункі найцікавейшых алюзій, цытат, рэмінісцэнцый, і ў гэтым, без сумнення, адчуваецца даніна постмадэрнісцкаму светапогляду, і сам свет падаецца як тэкст, як лабірынт, а мастацкая карціна свету — як метафара жыцця. Між тым і жыццё персанажаў максімальна канкрэтызавана, яны добра матываваныя з пункту гледжання праўды характараў, іх учынкі адпавядаюць эмацыянальнаму стану, маральным устаноўкам, логіцы развіцця дзеяння. Інтрыга ж, у сваю чаргу, закручаная, і тутгі вузел супярэчнасцей размотваецца па-рознаму: у іншы момант чакаеш ледзьве не «*deux ex machina*», але рашэнне прымае герой. Ці гэта толькі здаецца.

Элій з «Мінска і Тыбецкай кнігі мёртвых» — герой, які, можна сказаць, «прайшоў жыццё да сярэдзіны», ён трымае ў руцэ «Маленькага прынца» Экзюперы быццам талісман, святую кнігу. Асоба самога французскага пісьменніка, які загінуў у «апошні дзень ліпеня 1944 года», у нейкім сэнсе праецыруецца на вобраз галоўнага героя і яго «альтэр эга»; сыход Экзюперы з жыцця паказваецца як трагедыя для абраных, для самых адданных: «Когда... Локхид Р-38 "Лайтінг", этот "дьявол с раздвоенным хвостом", в момент отвесного пикирования потерял хвостовое оперение и практически вертикально врезался в волны Средиземного моря, почти никто в мире ничего не почувствовал. Только где-то на другом конце земли навзрыд заплакал Маленький принц, а сидящий у его ног Лис озадаченно взглянул на человека». Здаецца невыпадковым тут шматразовы паўтор літары «Л», якая графічна і фанетычна ёсць і ў асабістым імені Элія. Звернем таксама ўвагу на імя аўтара рамана «Мінск і Тыбецкая кніга мёртвых», пераклічкі заканамерна актуалізуюць ідэю гульні сімваламі і таямнічымі сэнсамі. Цікава, што і маляда жанчына, да якой у героя ўзнікаюць

пачуцці, носіць прозвішча «Лісава», і такім чынам алюзія ўвогуле выглядае вяртаннем і пераканаўча.

На працягу рамана галоўны герой шукае адказы на самыя складаныя пытанні жыцця сучаснага чалавека, і, зразумела, гэта не толькі і не столькі пытанні бытавога плана (хоць побыт пераканаўча дэталізаваны ў творы, прадметна і псіхалагічна), але менавіта вышэйшага ўзроўню, касмічных.

Адно з такіх — каханне. Між тым праз вельмі адметны постмадэрновы ракурс і яно падаецца як гульня: «Человек играет любовь и ходит с ней, пока не встретит другого человека, который тоже выиграл или получил любовь в качестве отступного». Паказальна, што гэта размова паміж героем і нетутэйшай істотай, якая найперш асацыіруецца з булгакаўскім «Клятчастым», і такім чынам містычнае вымярэнне зноў жа ўплывае на рэальныя стасункі персанажаў. Апошнія, дарэчы, маюць сем'і, і як тут ні прыгадаць разважанні Антона Чэхава аб тым, што ў шлюб чалавек не можа быць шчаслівым. Меў гэта на ўвазе аўтар «Мінска і Тыбецкай кнігі мёртвых» ці не — мы можам толькі здагадвацца. Але факт застаецца фактам: не «ўсё добра» ў сем'ях Элія і Мары (жонка героя носіць цікавае і, несумненна, шматсэнсавае імя), а таксама Дар'і і яе мужа, які паглыблены ў віртуальны свет і не заўважае рэальнага жыцця.

Варыяцыі на тэму любоўнага трохкутніка, нават «Майстра і Маргарыты» (а дзесьці побач і «Фаўст»), ідэя ненаўмыснага духоўнага, эмацыянальнага збліжэння мужчыны і жанчыны, якое нібы дэтэрмінавана рокам, накіравана лёсам і таму вышэй за ўсялякія сацыяльныя перашкоды, складаюць лірычны фон рамана. Невыпадкава паралельна з галоўнай разгорткай і яшчэ адна лінія кахання.

Раздзелы рамана чаргуюцца, і мы бачым драматычныя стасункі Рыгора (ён піша вершы, вобраз гэты непазбежна рамантазуецца, што ўвогуле характэрна для сучаснага мастацкага дыскурсу, у межах якога паказваюцца «робін гуды» з дзевяностых) і Паліны, суседкі галоўнага

героя. Канечне, Элій і Рыгор паходзяць адзін на аднаго, больш за тое — выступаюць двойнікамі. Яднае іх вытанчанасць натуры, прага творчасці і асабістага шчасця, але і нешта прынцыпова іншае: мадэль свету абодвух пабудавалася на фоне сацыяльных узрушэнняў дзевяностых. Страціўшы радзіму, Элій і Рыгор у тыя часы апынуліся на ростанях, і кожны пайшоў у даросласць сваім шляхам, але адбітак трагедыі разбурэння глэбальнага жыццескладання, без сумнення, ёсць на абодвух.

Воля чалавека і моц року сутыкаюцца на старонках кнігі. Гэтую супярэчнасць аўтар і герой вырашаюць на працягу ўсяго рамана. Уласна «Тыбецкая кніга мёртвых» у творы — гэта і рэальная кніга, набытая на кніжным рынку Эліем, і метафара канчатковасці жыцця, за якім пачынаецца іншае; ідэя «бардо», праз якія праходзіць свядомасць чалавека на шляху ад фізічнага сыходу да рэінкарнацыі, наўпрост тычыцца герояў рамана «Мінск і Тыбецкая кніга мёртвых». Гісторыя сучаснага «лішняга чалавека» Рыгора праецыруецца на Элія, які, згодна з «Эпілогам», таксама вырачаны. І неўзабаве згадваецца чацвёрты раздзел, назва якога пачынаецца словамі «Гісторыя паўтараецца двойчы...»?

Паказальна, што раман Аляксея Гарбунова «Мінск і Тыбецкая кніга мёртвых», хоць і стаў для пісьменніка дэбютным, увогуле не стварае ўражання «спробы пярэ», ён вельмі цэльны, пазбаўлены вядомай для пачаткоўцаў «волкасці» тэксту. Чытачу, які прагне інтэлектуальнага піру, гэты твор, акумуляуючы ў сабе кантэкст, без перабольшвання, сушветнай культуры, дае моцны імпульс для рэфлексіі, разважання аб лёсах свету і ірэальнага, аб сувязях рэальнага і ірэальнага, аб дэтэрмінаванасці сучаснаці даўнім і нядаўнім мінулым. Для тых жа, хто любіць Мінск, хоча даведацца пра яго нетыповую гісторыю, на поўныя грудзі ўдыхнуць паветра старога, схаванага за вышынныя будынкі горада, які амаль знік, адчуць біццё яго сэрца — для тых раманаў, несумненна, стане асобным адкрыццём.

Марына ЛЕБЕДЗЕВА

Замежны смех як свой

Міхась Сліва — з тых пісьменнікаў, якія заўсёды па-добраму здзіўляюць. Усё больш упэўнена сцвярджаючы сябе як гумарыст і сатырык, ён не забывае і пра іншыя жанры, пашыраючы ўласную мастакоўскую прастору. Не чужая яму «дарослая» проза. Гэтаксам таленавіта піша для дзяцей. А то зборрэ найбольш цікавыя запісы са сваіх дзённікавых кніжак і — гатовы зборнік «Спрадвечная тайна», у якім пра што заўгодна можна прачытаць. Гэта і цікавыя назіранні за жыццём і літаратурным працэсам, і вытрымкі з перапіскі як з тымі, да каго сам звяртаўся, так і з адказай. Ахвотна перакладае на беларускую мову гумарыстычна-сатырычныя творы прадстаўнікоў іншых літаратур, якія яму найбольш спадабаліся. Гэта засведчыла яго кніжка «Тэмпераментны муж», што пабачыла свет у Гомелі.

Назву дала адна з гумарэсак сербскага пісьменніка Браніслава Нушыча, творамі якога зборнік і адкрываецца. Ён невялікага фармату. Зроблена з такім разлікам, каб яго зручна было мець у дарозе. Захоцацца прачытаць што-небудзь, калі ласка — кніжка пад рукой. Час праяццё непрыкметна. Гісторыі, пра якія апавядаецца, такія, што ад іх не адарвацца. Адны напісаны з гумарам, у іншых гучаць і сатырычныя ноткі. Часцей адносяцца да жыццёвых, сюжэты пашыраныя, распаўсюджаныя. Як, прыкладам, у гумарэсцы «Тэмпераментны муж».

Сваячці героя-апавадальніка Мілене яе муж не падабаецца: «Ні да чаго яму няма справы, нішто яго не цікавіць. Капляюш мой яго не захапляе, не сярдуе, калі суп перасолены, не абурецца, калі абед падгарэў,

і нават не раўнуе. Есць, спіць — вось і ўсё. Спрабавала яго хоць неяк раззлаваць — не, немагчыма! Я больш не ў сілах цяпець яго раўнадушша. Раздражняюся, зрываюся, патрапала сабе ўсе нервы — усё, хопіць, не магу больш яго цяпець. Развесціся хачу».

Сваяк і параіў ёй, як гэта зрабіць лепш. Мілена паслухася яго. Калі ж праз некаторы час сустрэліся, яму стала не па сабе. Толькі «бачыў яе, як [...] на вочы набеглі горкія слёзы. На скуле ў сваячкі быў сіняк, правая рука забінтавана, левай абпіраецца на палку, таму што левай нагой не можа ступіць на зямлю». Здавалася, пасля гэтага выйсце адно — развод і толькі развод. Толькі дзе там! Яна і слухаць пра гэта не захацела, бо нарэшце ўпэўнілася, што ў мужа ёсць... тэмперамент.

Калі ўсё загадзя не ведаеш, з большай ахвотай чытаецца. Гэта тычыцца і апавядання О. Генры «Немаўляты ў джунглях». Безумоўна, з рускамоўным перакладам далёка не ўсе знаёмы, таму, прачытаўшы яго, можна атрымаць найвялікшую асалоду. Лішні раз упэўніўшы ў тым, наколькі праўдзівая прымаўка: смеяцца той, хто смеецца апошні. Яе класік амерыканскай літаратуры, магчыма, і не ведаў, але неаднойчы засведчыў гэта сваёй творчасцю. Прынамсі гэтай гумарэскай. «Першы на ўсім Захадзе спрытнюга і прайдзісвет» Мантэгу

Сілвер дзеліцца са сваім знаёмцам Білі, што лягчэй за ўсё ашукаць нью-ёркаў. Патлумачыў, як. Ды аказалася, што іх саміх абвялі вакол пальца.

Невялікае апавяданне Уладзіміра Дзедлава, ён жа Кігн, «Дваццаць пяць тысяч...» у параўнанні з папярэднімі творамі менш смешнае, але ў жыццёвасці сітуацыі, прыведзенай у ім, не адмовіш. На настаўніка геаграфіі Антона Падшыбікіна не звяртаюць увагі ні жанчыны, ні дзяўчаты. Калі ж у латарэю выйграў шмат грошай, ажаніўся без праблем.

Сярод іншых аўтараў кнігі «Тэмпераментны муж» — знакаміты Карэл Чапэк і Яраслаў Гацак, украінец Уладзімір Іўчанка, расіяне Надзея Тэфі, Алег Дарагань, немец Марцін Мантан. Прадстаўлены і ўзоры чэшскага і англійскага

народнага гумару. А ён такі, што не засмяяцца нельга. Што гэта сапраўды так, дастаткова хоць бы гэтага дыялогу:

«Пан Шкітаўка гаворыць жонцы:

— Прашу цябе, выгані ката з хаты, нешта ён вельмі страшна крычыць, немагчыма слухаць! Куды ён залез? — Ты ж сядзіш на ім!»

Што ж, сапраўдны смех — заўсёды смех. Незалежна ад таго — свой ён ці імпартны...

Вадзім РАБКОВІЧ

Мікола МЯТЛІЦКІ

Сягоння...

Сягоння у Брэсце снег ранішні выпаў
І холадам крэпасці сцены абдаў,
Ды жаху ўсяго ён, гойны, не выпіў,
Як толькі, прасветлы, таго ні жадаў.

Сягоння ў Хатыні снег ранішні выпаў
І раны крывавыя забінтаваў,
Ды жаху ўсяго ён, гойны, не выпіў,
Што раніцай хмарывам дыму стаяў.

Сягоння пад Курскам снег
ранішні выпаў,
Ён доўга над полем гарачым лятаў,
Ніяк не хацеў сюды класіся з высяў —
Загінуўшых душамі ў небе лунаў.

Дзесь ляжаць леднікі на крутых
Гімалаях
І скавалі сівой Антарктыды грудзіну.
І планета мая, што ўжо ледзьве жывая,
Ад каварнай прастуды дрыжыць
без супыну.

Ёй сакрэца ўдаецца не ўсім хворым
целам,
Прыхінуцца да сонца, як цёплае печы.
У гарачыцы, задусе ўжо столькі пацела,
Што як толькі й трымае наш род
чалавечы.

Толькі й мы, неразумныя дзеці прыроды,
Аказаўшыся там, дзе нейк выжыць
магчыма,

Ёй удар за ударам наносім заўсёды —
І бязмерная прагнасць цікуе вачыма.

Як і помніць сябе, так ніколі не трэсла,
І хваробы задушняй старыя сакрэты
Разгадаць не змаглі б ні Капернік, ні Тэсла,
Што сатрэслі адкрыццямі свет
белы гэты.

Мне старэчай шкада: ўжо не тое здароўе,
Задыхаецца ад вуглякіслага газу.
Напаткала планету ўсіх нас безгалоўе,
Не хварэла яшчэ так дагэтуль ні разу.

Мячы і дзіды

На палях колішніх сечаў,
Што час нястомны плужыць,
Ляжаць, закутыя ў глебу навечна,
Дзіды і мячы харалужныя.

Яны ад злосці лютай сцінаюцца,
Нямая, на полі цэнямі гойсаюць,
Калі сталь іх знянацку кранаюць
Сучаснасці плугі гойстрыя.

У рукі, даўно спрахлыя, хочацца,
Заўжды насыярожаным ім,
Біцца да змогі дні і ночы,
Даводзіць: мы адстаім

Гэты лапк крывавай гісторыі,
Не аддадзім на глум.
Тут, дзе пранесліся дні лёгка-скорыя,
Толькі магільны сум!

Чую іх клопат айчынны навечны,
Ярасці даўняй шквал.
Сутнасцю ўсёю сваёй чалавечай
Грозны прымаю метал.

Ён у душы — не забыта-спачынны,
Ён у руках — не астыў.
Крэпкім, надзейным падмуркам
Айчыны

Так і застаўся, як быў.

Крылы

Толькі крылялі душы,
Толькі луналі сны...
Неба належала птушкам
Безліч стагоддзяў зямных.

То па-над белым светам
Месяц да поўні ўзрос,
То прыляціць камета —
Зыркні, з паўнеба, хвост.

І чалавек у неба
Звабліва век глядзеў.
З духам сабраўся неяк —
Крылы здабыў, узляцеў!

І хараство палёту
Сэрцам усім пачуў,
Душачы спуд-дрыготу,
Вольным сябе адчуў.

Марыць: пакінуць дом бы,
Дзе ўсё ж прытульна было...
Толькі б не вешаў бомбы
Згубныя пад крыло.

Піларамы

Пілавіннем пахла піларамы,
Гойстрымі зубамі спрытных піл
Камлюкі таўшчызныя таксама
Кроіла на дошкі з хвацкіх сіл.

І глядзець было малому страшна,
Як камлюк той, сціснуты з бакоў,
Рухаецца ды сіпіць працяжна
Пад наглядам хмурых двух дзядзькоў.

З іх адзін за хвост камлюк смалісты
Дужаю прытрымліваў рукой,
Каб, спуціўшы страху дух нячысты,
Не дрыжэў так моцна прад пілою.

А другі — на тонкую шалёўку
Распускаў сасны блішчасты лоб,
У апілкі ўквеціўшы ватоўку,
Калаціўся сам да ўсіх вантроб.

Вось пілы сярдзіты ўздрыг астатні —
Дошкімі рассыпаўся камлюк,
І наступны, больші танклявы, статны,
Коціцца ўзамен з-пад дужых рук.

І яго пачнецца хутка драма —
Не міне зубастае пілы...
Пілавіннем пахне піларамы,
Цягне духам церпкае смалы.

На золку —
Блукаюць чародамі інфаркты;
На золку —
Сны ўзмахваюць галубінымі крыламі;
На золку —
Расшчапляецца алкаголь да астатняй
прамілі;

На золку —
Прыходзяць самыя свежыя думкі;
На золку —
Сэрца завярышае аблёт вакол Зямлі;
На золку —
Чалавек выходзіць на новы старт,
Калі выжывае ўначы...

О, каб было магчыма тое:
Праз часу далечы ступіць,
Прывеціць сонца залатое,
Што над нашчадкам зіхаціць.

Або: у час былы вярнуцца
Хаця б на нейкі дзень які,
Шчакой прыветна дакрануцца
Калючай праішчурна ішчакі.

Ды толькі думкай і магчыма
Праз час зямны удаль сягнуць,
Душы адкрытымі вачыма
Прастор нязнаны азірнуць.

І помніць з годнасцю пра тое,
Няшчадна крышачы ўсё зло,
Каб наша сонца залатое
І над нашчадкам узышло

І час зямны, парыўна-ходкі,
Мог дзень пры дні ўсё далей ступаць,
Каб у курганні нашы продкі
Маглі заўжды спакойна спаць.

І ўявіць сягоння цяжка мне:
Век назад — не ў змерклай даўніне —
Рэактыўны не ўпіваўся гук
У заўжды наструненае вуха,
Што больш чутна песні пеў жаўрук
І шумела ў полі завіруха.

І таго мне сёння не ўявіць,
Што магло ў нас шмат чаго не быць,
Каб не розум, вечна апантаны,
Іх не вывеў з цемрыва на свет —
Не было б ні бомбаў, ні ракет,
Грозліва начыненых уранам.

Не было б таго-сяго... Ды ёсць.
І жыцця знікае весялосць.
Думаецца горычна штохвілі,
Як бы мы без лейстраў тых жылі,
Каб ішч больш разумнымі былі
І Пандоры куфар не адкрылі.

Святы Грааль? Ён — ува мне:
мае і мары, і памкненні,
і ведаў велічны санет,
і вера, і самаздзяйсненне.

У ценю майго
бясконцыя ногі —
як у снах
Сальвадора Далі.

Таццяна БАРЫСЮК

Квэст Бога

Мужчынам і жанчынам
Бог арганізаваў квэст
«Знайдзі сабе пару».
Людзі шукаюць,
памыляюцца,
адчайваюцца,
шукаюць зноў,
не ўпіўненыя,
што змогуць адрозніць
«чужога» ад «свайго».
Хтосьці знаходзіць,
хтосьці — не.

Відаць, каб мы ведалі
свайго чалавека адразу,
то ў нас не было б сэнсу
і нараджацца.
Спасцігаем сябе і свет —
праз інішага.
Не знайшоўшы свайго,
плачам...

Яшчэ крыху — і льдом растае люты.
Цяплей надвор'е — гэта добры знак.
У промнях сонца заспявае лютня,
і ў нашых снах паселіцца вясна.

Зноў лета. Восень. Злая зімавея.
Дні пралятаюць — вецер за акном.
Хай будуюць моц, і радасць, і надзея
і добрай аўрай поўніцца ваш дом.

Гэтай ноччу поўня расцвіла...
Валасы пафарбавала ў цемру.
І дарога мройная вяла
скрозь таемнасць сонных святлаценяў.

Вабіла начных нябёс прадонне,
фіялетаваасць, бясконцасць.
Я падумала, што поўня —
абяспромненае сонца...

Фота Кастуся Дробава.

Вера БУЛАНДА

З якой нагоды і калі іх празвалі Каралькамі — нават самыя даўнія старажылы вёскі Наваполле не прыгадаюць, як бы ні напружвалі памяць дзеля вашай цікаўнасці. І прадзед Гіляр быў Каральком, і дзед Антон — не па гадах рухавы, зайздросны да багацця і нажывы стары, па вуліцы не ідзе, а важна шпацыруе — таксама Каралёк. Не глядзіце, што яму даўно пераваліла за семдзесят. Заглядваецца ён больш на жанчын куды маладзейшага за яго веку. Пасля надакучлівых заляцанняў якая-небудзь з кабет, плюючыся, грэбліва кіне суседкам:

— Каб ты спрох: сваю жонку паўгода не прайшло, як пахаваў, а ўсё туды ж...

— Анягож, — ахвотна падтрымлівае яе суразмоўца, — не на чапалю ж яна тады напаролася, а на яго кій...

— На кій напароцца для жанчыны — гэта ж асалода? — адгукваецца хто-небудзь з мужчын, не прамінаючы жаночыя трагедыйныя ўспаміны перавесці ў жарт. — Добры, відаць, быў той кій, што баба без вока да смерці, мусіць, гадоў дзесяць прахадзіла. Сцепаніда, табе ж, мусіць, вядома моц яго кіёчка, гэ-гэ-гэ, — і забулькала ў горле мужчыны раскасіста-грамавое і самаздаволенае кракканне.

Мужчыны дружна падхапілі ўдалую на іх думку насмешку і ўслед за яе ініцыятарам узляліся за жываты і, не марудзячы, зноў усцалі сваё:

— Гэта ж яна баіцца, каб другая якая не даведалася пра сілу вясковага гіганта і не адбіла, таму так жаліцца на яго.

— Во ты скажы, які лаўкач, што ўжо ўсіх нашых баб...

— І што ты гэтым хочаш сказаць? — Сцепаніда, высокая, дзябёлая, двум добрым мужыкам не абняць, жанчына — тут як тут: прыўзняла за вуха жартуніка з купіны, на якой той так добра ўладкаваўся.

— Я ўсё скажаў, больш не буду!.. — лісліва вызваляючыся з учэпістых пальцаў жанчыны, узмаліўся Хведар, гадоў сарака пяці мужчына, хударлявы, невысокага расточку, і таму, здавалася, яшчэ крышку — і ён будзе вісець на ўзроўні круглых мяккіх плячэй сваёй строгай суседкі. — Ну, пусці ўжо, і пажартаваць няможна...

— З гэтага, галубок ты мой, не жартуюць. Ты вунь ідзі і са сваёй пажартуй, дык не тое што без вачэй застанешся, але і без сваёй годнасці, ясна? А я твайго Каралька, але больш яго сынка, і на дух не пераношу.

— Ды чаго ты завялася? — паспрабаваў супакоіць Павел, які і распачаў гэтую веселасць. — Каралькі ёсць Каралькі, проста церпяць іх усе і не звязваюцца з ганарліўцамі.

— То і маўчыце, а не ўмешвайцеся ў бабскія размовы, — Сцепаніда адышла ад Хведара, села на лаўку, абглядзіўшы на каленях падол карычневай сукенкі. — Мы вашых насмешак цярпець не будзем.

— Як быццам вы нешта паправіце сваімі гаворкамі, — буркнуў ёй у тон Павел.

— Ну, паправім, не паправім, а не баімся падказаць, калі бачым, што не так дзеіцца. Была я неак у гасцях малодшага, вы ж ведаеце, часта яны нас з Ігнатам запрашалі. Жонка Пятрова Каця — нічога сабе кабета, прыветлівая, гасцінная такая. І з ім заўсёды ласкавая, папярэджваежны рух свайго супруга, слова яго на люту ловіць і дагджае ва ўсім.

— Няўжо ва ўсім, ты што, можа, і ля ложка стаяла? — Хведар нібы забыўся на Сцепанідзіну пагрозу, хаця яшчэ не-не ды і пачэсваў вуха. Жанчына кінула ў яго бок незадаволена-пранізлівы позірк, але,

нічога не адказаўшы, працягнула ўсхваляваны маналог:

— Тады яшчэ Ганна Каралькова жывая была. Не памятаю, з якога гэта выпадку ў іх стол быў накрыты, як на Вялікдзень усё роўна ці як на Каляды. Пётр ужо тады за жыватом сваіх ног не бачыў. Важна так хваліўся ўменнем жыць: маўляў, не ўкрадзеш — не пражывеш. Ну, вось падчас гэтых яго разважанняў і зайшла маці — Караліха. На добрым яна падптку была тады... А ніколі ж раней нават на губу не брала. Хто ведае — магчыма, няўвагу да сябе залівала гарэлкай ці яшчэ што? Я і раней здагадваўся пра ліхі характар Пятра, але пасля таго выпадку ні разу, бабачкі мае родныя, парога хаты не пераступіла, пакуль Ганначка не памерла. Як усяхіўся ён з месца, ды падскочыць да мацеры і піхае яе з хаты: «Ідзі адсюль!» — крычыць, а тая ўпіраецца, не хоча ісці, дык ён, не зважаючы, што ў хаце гасці, давай яе біць, ледзьве адарвалі яго ад маці. Але ўсё роўна выгнаў. Я і ўпрошвала, і брахала на яго, што так з роднай маці нельга, маўляў, яна ж цябе нарадзіла, вывучыла, пучь-дарожку ўказала, а ты што робіш? «А няхай мяне не пазорыць...» — даводзіў сваё, увесё чырвоны, раз'юшаны...

— А на людзях, скажы ты, такі нібы ўраўнаважаны, — заківала галавой Геленка.

— Дзе ты бачыла яго ўраўнаважаным? Скажаш таксама, — дакурыўшы цыгарэту і кінуўшы яе пад абцас сваіх стаптаных чаравікаў, сплюнуў убок Павел. — Ты паспрабуй запярэч яму калі, дык не радая будзеш. А матку ён сваю, бывала, бачачы, як бацька з яе здзекаваўся, ніколі не абараніў, гад такі.

— Во як! — успляснула ў далоні Геленка. — А калі памерла Ганна, як плакаў, — жанчына заківала сваёй сівеючай галавой, узяўшы выцвілыя тонкія бровы над маленькімі сумнымі вачыма, узмахнуўшы, як крыламі, спрацаванымі ў пражылках-вузельчыках рукамі і тут жа з цяжкасцю кінула іх у падол штапельнай, у сінія валашкі, спадніцы, — мусіць, шкадаваў аб нечым.

— Можа, і шкадаваў, — ізноў згодна пацвердзіла Сцепаніда. — Але ж успомніце, як на могілках стаяў, — ніводнай слязінкі не праліў. Зіма, самы марозны дзень быў, якраз у лютым месяцы. Зямля — як камень. Распальвалі вогнішча, каб магілу вырыць. Полымя падабралася да яго чаравікаў, падэшвы ўжо гараць, а ён стаіць як здранцвелы, нібы ўкапаны сам у гэту снежную зямлю, і з месца не кранецца. Можа б, і ногі загарэліся, калі б яго, невідучага на тую хвіліну, Каця далікатна так не адвяла ўбок. Шкадуючы, глядзіць яго па руцэ і нешта ласкава так шэпча. А калі прыйшлі дадому, памінаць пачалі, вось тады яго і правала — другая баба так не ўмее галасіць, як ён надрываўся. Не, вы сабе як хочаце, думайце, хочаце — смеіцеся, а па мне, калі мужчына маці сваёй не абароніць, не паважаю. Хай ён хоць які добры будзе з людзьмі. Калі яму чалавецтва лягчы абярэць, чым маці родную, то які ж ты тады чалавек, вырадак ты, пустадамак...

Невядома, які б кірунак размова прыняла далей, калі б з-за павароту дарогі на сваёй новенькай белай «Волзе» не выехаў брыгадзір паляводчай брыгады — герой толькі што пачатай сагі аб ім — малодшы Каралёк, Пётр Антонавіч. Усе ў адно імгненне паўставалі з месца, прывіталіся, калі той ледзьве расставіўся з шырокім мяккім крэслам шыкоўнай машыны.

— Што, лайдакі? — звярнуўся да паляводаў з усмешкай задавальнення, што ўдалося злавіць іх за баўленнем часу ў працоўную хвіліну. — Калі ні прыеду, заўсёды ў вас перакур. У гэтым месяцы прэміі не чакайце. І не пытайцеся, чаму ў вас маленькая зарплата, ясна?

І жанчыны, і мужчыны ў адзін голас спрабавалі растлумачыць, што толькі што прыселі, адначасова нагадалі, што тры дні без абеду адпрацавалі.

А Сцепаніда не стрымалася і заявіла:

— Ты, Антонавіч, нібы пан які: як працуем, ты ніколі слова добрага не скажаш, а як крыху прысядзем — ты тут як тут, нібы цікуеш. Дык і паны былі, кажучы, дабрэйшыя, а ты хутчэй цівун, толькі бізуна не хапае.

— Што гэта за разгаворчыкі, цётка Сцепаніда? — пачаў брацца чырванню брыгадзір.

— А што — няправільна кажу? Ды ўспомні, колькі ты нам не залічыў працоўнага часу. А бульбу, што завёз нядаўна не ў калгасны свіран, а ў сваю пуню, думаеш, усе сляпыя і дурныя, адзін ты разумны?

— А ты дакажы!

— І даказваць не трэба. Колькі ў цябе сотак бульбай было засеяна? Маўчыш? Забыўся? А я табе нагадаю — сорак сотак у цябе разам з бацькавымі. А ў пуньцы бульбы насыпана, апрача памянёных сотак, яшчэ з двух гектараў. Хоць сёння камісію склікай — і дурному стане ясна.

Мужчыны назіралі за гэтай палемікай маўкліва, стрымліваючы сваё дыханне, відавочна, незадаволеныя тым, што сталі сведкамі непрыймальнай сутычкі Сцепаніды і брыгадзіра.

— Дык вось, — не сунімалася жанчына, — таму нам грошыкі не налічваюцца, бо намі сабраная бульбачка не ўлічана ў гаспадарцы. Як, брыгадзір, арыфметыка? А ты распінаешся, — яна, усклаўшы на пояс свае прыгожыя ружовыя далоні, сур'ёзна ішла ў наступленне, — яшчэ нас за гэта лайдакамі абзываеш, а сам пасля што вытвараеш?

Пётр некалькі хвілін, хапаючы ротам паветра, маўчаў, відавочна шукаючы адказу на прамову гэтай языкастай бабы. Нарэшце, бачачы, што зацягае маўчанне зацягваецца, выпаліў першае, што прыйшло ў галаву:

— Я — твой начальнік! І ты будзеш рабіць тое, што я скажу, а калі і надалей будзеш многа бачыць і распусцаць свой язык, то я табе яго мігам укарачу!..

— Рукі кароткія, каб да майго языка дабрацца, — Сцепаніда як у неба пальцам трапіла: у брыгадзіра сапраўды і рукі, і ногі былі кароткімі, жывот круглым і тоўстым. І таму ён рухаўся як калабок з прымацаванымі да бакоў кароткімі рукамі.

— Ну, ты маіх рук не чапай!

— І не табе мой язык укарачваць!.. — сказала, як адрэзала.

Павел зноў спрабаваў закурыць папяросу, нервова круцячы яе ў заскарузлых пальцах, шморгаючы запалкай аб пачак, нарэшце, прыкурыў, доўга зацягнуўся, сплюнуў, моцна вылаяўся.

— Ды што вы на самай справе тут пачынаеце адзін аднаму абяцаць нейкую бязглуздыцу! Ты, Сцепаніда, нічога не бачыла, — рэзкім рухам далоні папярэдзіў парыў жанчыны абараняцца. — А ты, Антонавіч, дужа не задзірай носа і не рабі выгляд, што ўсе сляпыя. Ужо ж можна як-небудзь і паўважаць нас, не ўнаглу нам папярэць станавіцца. Калі б хацелі табе зла, ужо не раз паведамілі б куды трэба. Дык шкада цябе.

— Вы шкадуеце? Ды вы проста баіцеся мяне... Маіх сувязей.

— Ну і дурань ты, Антонавіч. З табой — як з чалавекам, а ты да нас — як да быдла... Пайшли працаваць, чаго, насамрэч, тут з пустога ў парожня пераліваць. Каралькі, яны і ёсць Каралькі — далей свайго носа нічога не бачаць і баяцца, каб карона з галавы не звалілася.

— Ты што гэта супраць Каралькоў маеш? — брыгадзір крычаў ужо ўслед калгаснікам. А тыя, не паварочваючыся, ішлі да кароўніка...

Вечарам Пётр Антонавіч адчуў сябе блага, але не надаў гэтаму стану ўвагі. Ноччу прачнуўся ад вострага болю ў грудзях і так ускрыкнуў, што разбудзіў і перапалохаў не толькі жонку, але і дзяцей у суседнім пакоі. Праз якую хвіліну ва ўсёй хаце гарэла святло, пах валяр'янікі і карвалу валадарыў паўсюль. Растрывожаная

Кацярына не зводзіла з мужа жаласліва-прыязных вачэй, глядзячы даланей яго левы бок, дзе балюча нагадала пра сябе сэрца.

«Хуткая» прыйшла не хутка. Некалькі разоў старэйшы сын выбягаў на дарогу, баючыся, каб не праехала міма. Трываючыся, выглядала ў акно Кацярына. Нарэшце яркае жоўтае святло вырвала добры кавалак цемры на іх двары. Урачы падбегам узшылі на ганак.

— Ну, што ў нас здарылася? — дзяжурную фразу кінуў немалады, сярэдняга веку, каржакаваты, у зялёным медыцынскім касцюме ўрач.

— Ды вось сэрца, ужо не ўпершыню, — развёўшы рукі ўбакі, бянтэжачыся ад сваёй бездапаможнасці, плаксіва прамовіла жанчына.

— Сэрца, даржэнькая мая, — гэта сур'ёзна. Давайце паглядзім.

Са сваёй мудрагелістай скрыні ён дастаў спецыяльны апарат. Праз некалькі хвілін медагляду строга прамовіў:

— Збірайце свайго чалавека ў дарогу. Трэба пабыць яму крышку ў бальніцы, супакоіць рытм, вылежацца. Праз дзесяць дзён будзе як агурак. Яшчэ на танцы з дзецымі пабяжыце ў клуб.

— Жартуеце, доктар? — праз здрадливыя слёзы запытала Каця.

— Ну, што вы, не перажывайце. Усё сапраўды будзе добра. Проста лішне перахваляваўся, а з яго сэрцам ніякіх турбацый не павінна быць.

Кожны дзень Каця знаходзіла час наведаць мужа ў бальніцы. Бацька Каралёк, і той аднойчы выбраўся. А на пяты ці шосты дзень прыехалі Хведар, Сцепаніда і Павел.

— Каго-каго, а вас я і не чакаў бачыць тут, — вінавата ўсміхаўся Пётр Антонавіч. — Ды вы прысаджайцеся. Цётка Сцепаніда, праходзь, чаго стаіш у дзвярах. У нагах праўды няма — сама некалі так гаварыла.

— Антонавіч, — ласкава загаварыла жанчына, праходзячы бліжэй і ўладкоўваючыся ў найбліжэйшае крэсла, — вам многа гаварыць і тым больш хвалявацца нельга. Мы, гэта, прыйшлі ў вас прасіць прабачэння. Гэта ўсё... язык мой — вораг мой.

— Ды ты што, цётка Сцепаніда? — брыгадзір шчыра засмяўся. — Гэта, можа, мне трэба каяцца перад вамі. Прашу больш пра гэта не ўспамінаць. Ні на адным сходзе, ні на адной нарадзе так мяне не ставілі ў тупік, як вы тады. І правільна, я вам скажу. Не перабівайце. Я, тут вось лежачы, многае перадумаў, многае. Ё-маё, думаю, і чаго чалавеку не хапае? Каця не раз прасіла, угаворвала. А я — дзеці растуць, у людзі пойдучы. Што я за бацька такі, калі не нажыву такога-сякога багацця? Сэрца скапіла — і нічога не дае рабіць, толькі прымушае больш задумацца. І ў маці папрасіў бы не раз прабачэння. Як шкада, як шкада, што не паспеў добрага слова пры жыцці сказаць... За справамі не было калі. Затое гырчаць, як сабака апошні, умеў добра.

— Ды што вы, Антонавіч, самаедствам толькі сэрца сваё трывожыце? — Павел паставіў пакунак, які доўга церабіў у руках, на тумбачку. — Гэта вам, падмацуйцеся. Там і апельсіны, і яблыкі, і сок без цукру...

Калі прыйшоў час развітвацца, усе дружна ўсталі і, нібы дамовіўшыся, амаль у адзін голас прамовілі:

— Выздараўлівайце і выходзьце на працу, мы вас будзем чакаць.

— Дзякую вам, — Пётр адварнуўся да акна, каб ніхто не бачыў, што ён плача — амаль як тады, на пахаванні маці.

Магчыма, хто і падумаў: «Каралькі ёсць Каралькі, і развітацца добра не ўмеюць!..» А здарыцца што з Каралькамі, ізноў гэтыя простыя людзі, забыўшыся на ўсе крыўды і знявагі, прыйдуць на выручку, пашкадуюць, абагрэюць, накармяць, апошняю кашулю, калі трэба, аддадуць. І ад таго шчаслівыя. Дай Бог такога шчасця Каралькам.

Ад усяго сэрца, ад усёй душы

Удзяражым літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа працуе выстаўка «Не проста сынам быць вялікага паэта» да 95-годдзя з дня нараджэння малодшага сына Якуба Коласа Міхася Канстанцінавіча Міцкевіча. Праект аб'яднаў матэрыялы не толькі з фондаў музея, але і з прыватнага архіва нашчадкаў песняра: асабістыя рэчы, дакументы, малавядомыя фотаздымкі Якуба Коласа і асоб з яго акружэння, кнігі з інскрыптамі, адрасаваныя Міхасю Міцкевічу.

Любоў да літаратуры перадалася Міхасю ад бацькоў. Чытаць ён навучыўся самастойна, а першым прачытаў зборнік фальклору, казак, паданняў і песняў П. В. Шэйна. У дзяцінстве захапляўся Маркам Твэнам, Вальтэрам Скотам, Луі Бусена-рам, Шарлем дэ Кастэрам, з цікавасцю вывучаў жывёльны свет па кнігах А. Э. Брэма. Ведаючы пра апошняе захапленне Міхася, Янка Купала падарыў яму раскошны ілюстраваны альбом з жывёламі. У дзесяцігадовым узросце Міхась ужо чытаў Гогаля, Пушкіна, Лермантава, Чэхава і іншых. Гэтаму спрыяла багатая бібліятэка бацькі. На жаль, яна не захавалася, згарэла разам з домам Якуба Коласа ў першыя дні вайны.

Пасля вяртання на радзіму з эвакуацыі ў 1945 годзе Якуб Колас зноў пачаў збіраць бібліятэку. Цяпер яна прадстаўлена ў рабочым кабінце класіка ў мемарыяльнай экспазіцыі музея. Налічвае каля 1000 кніг, 192 з іх — з дарчымі надпісамі ад дзяржаўных дзеячаў, пісьменнікаў, літаратараў, навукоўцаў. Сярод людзей, якія пакінулі інскрыпты на памяць класіку, — Цімафей Гарбуноў, Панцеляймон Панамарэнка, Максім Танк, Пятро Глебкі, Пятрусь Броўка, Міхась Лынькоў, Максім Лужанін, Янка Брыль, Кандрат Крапіва, Іван Шамякіна, Аляксандр Твардоўскі, Сяргей Гарадзецкі і іншыя.

Багатую бібліятэку здолеў сабраць і Міхась Канстанцінавіч Міцкевіч. У яго зборы таксама шмат выданняў з аўтографамі

Якуб Колас з Сынам Міхасём.

ад пісьменнікаў і навукоўцаў. Безумоўна, самымі дарагімі для яго былі кнігі, падараваныя бацькам з цёплым дарчым надпісамі. Адну з іх — «Суд у лесе» — Міхась Міцкевіч перадаў у музей. «**Міламу, дарагому Міхасю ад Якуба Коласа, 31 мая 1943 г.**» падпісаў на памяць бацька сыну. Другая захоўваецца ў сямейным архіве нашчадкаў паэта — свайму малодшаму сыну Якуб Колас падарыў кнігу «Паэмы» (1946 г.) з наступным вершаваным аўтографам:

*«Мілы Міхасёк!
Адстану я, і час разлукі —
Неўнікнёны час,
Ідзі ж, мой сын, пад жыццця гукі,
Што радавалі нас.
Няхай мяне не будзе ў свеце
Ну, што ж? аджыў час і памёр.
Але няхай дзьме добры вецер
І дзьме на наш касцёр.
Дарагому сыну, самаму лепшаму, аддана-
му другу на памяць ад бацькі. Якуб Колас.
18/VII 46 г.»*

Сын паэта быў знаёмы з многімі людзьмі з пісьменніцкага акружэння бацькі. Так, у 1935 годзе Міхасю Міцкевічу пашчасціла атрымаць «Цусиму» ад рускага пісьменніка-марыніста Аляксея Новікава-Прыбова: «*Дорогому Мише — в будущем Михаилу Константиновичу Мицкевичу, чтоб читал и вспоминал об авторе этой книги.*» «*Миши Мицкевичу — ад усяго сэрца*» напісаў на кніжцы «Лісткі календара» Максім Танк. Кнігу «Бацькі і дзеці» Іван Шамякін падпісаў Міхасю Канстанцінавічу, яго жонцы і дзецям: «*Мицкевичам, Наталлі Іванаўне, Міхасю, Маши, Косці — слаўным нашчадкам дарагога Якуба Коласа, з самымі сардэчнымі пажаданнямі.*» Беларускі пісьменнік, асабісты сакратар Якуба Коласа Максім Лужанін кнігу «Колас расказвае пра сябе» падарыў сыну класіка з наступным дарчым надпісам: «*Міхасю на памяць з падзякай за дапамогу ў выданні гэтай кнігі. М. Лужанін.*»

У калекцыі Міхася Міцкевіча ёсць выданні з інскрыптамі ад паэтаў-землякоў Якуба Коласа — Яўгена Хвалея, Генрыха Далідовіча, Дзмітрыя Дзямідовіча, Міколы Маляўкі, Казіміра Камейшы.

Зборнік санетаў «Старая зямля» з вершамі-прывячэннямі Якубу Коласу падарыў Міхасю Канстанцінавічу ў 2005 годзе Мікола Маляўка з наступнымі радкамі: «*Міхасю Канстанцінавічу, — з дабром і навагай! Калі душа замаркоціцца // Па гонях, // Па лузі палосках, — // Запрашаю // На Нёман, // У родную вёску.*»

У 2017 годзе, на свой дзевяноста першы дзень нараджэння, Міхась Міцкевіч атрымаў кнігу ад Яўгена Хвалея з наступным дарчым надпісам: «*А гумар тонкі Ваш такі, // Што сэрцу стане весялей // Смяюцца ўголас землякі // І юбіляр між іх — Хвалеі // Да ўзросту дзеда Талаша // Наблізілася дата // Дык хай вясліцца душа, // Бо кожны дзень, як свята. Ваш Яўген Хвалеі. 31.01.17 г.*» 1 студзеня 2017 года Яўген Хвалеі святкаваў 70-годдзе, праз 30 дзён свята адзначаў малодшы сын Якуба Коласа.

Любімымі месцамі летніх адпачынкаў Якуба Коласа былі маляўнічыя мясціны Пухавіччыны. Іх вельмі любіў і наведваў на працягу многіх гадоў і Міхась Канстанцінавіч. На памяць аб адной з такіх сумесных вандровак кнігу «Жыцця глыбінныя віры» падарыў Міхасю Міцкевічу Мікола Мятліцкі: «*Дарагому Міхасю Канстанцінавічу з удзячнасцю за незабыўную вандроўку на Вусянскі груд. Ад усяго сэрца.*»

Доўгія гады сяброўства звязвалі Міхася Канстанцінавіча з ураджэнцам Пухавіччыны, краязнаўцам, літаратуразнаўцам, пісьменнікам Алесем Карлюкевічам. У асабістай бібліятэцы Міхася Міцкевіча захоўваецца некалькі кніг з аўтографамі аўтара. Ад усяго сэрца, ад усёй душы пакінулі на памяць малодшаму сыну класіка свае кнігі з аўтографамі і многія іншыя пісьменнікі і навукоўцы.

Васіліна МІЦКЕВІЧ, галоўны захавальнік фондаў Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа

Спадчына збіральніка даўніны

Ідэя выстаўкі «Руплівец беларускай даўніны», якая нядаўна адкрылася ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі, аб'яднала два юбілеі: 170-годдзе з дня нараджэння гісторыка, археографа, краязнаўцы Аляксея Сапунова і 100-годдзе нашай славутай кніжніцы.

Упершыню ў экспазіцыі спалучылі дзве часткі спадчыны Аляксея Сапунова: кнігі, якія ён напісаў, і выданні з яго ўласнай бібліятэкі. Тут можна пабачыць унікальныя матэрыялы з архіва апантанага даследчыка: некаторыя асабістыя рэчы (прадстаўлены Віцебскім абласным краязнаўчым музеем), фотаздымкі, дакументы.

Першае, што бачыць наведвальнік выстаўкі, — кніга, на якой адмыслова выциснуты экслібрыс: «А. Б. Сапуноў», побач — штамп-пячатка, пры дапамозе якой і рабіўся адбітак. Дзякуючы пячатцы, што цяпер лічыцца мемарыяльнай рэччу, праз гады ўдалося ідэнтыфікаваць кнігі, якія належалі навукоўцу, прасачыць іх лёс. Акрамя таго, збіральнік пазначаў выданні, якія яму належалі, і ўласным подпісам — на тытульным аркушы ці на вокладцы.

У першай частцы выстаўкі змешчаны і дакументы біяграфічнага плана. Напрыклад, радавод даследчыка. Сапуноў замовіў яго ў сваяка з Усвятаў Міхаіла Сапегіна. Той, каб расшукаць звесткі, звяртаўся ў архіў Усвяцкай эканоміі. Але знайшоў нямнога: па бацьку прасачыў лінію да прадзеда Івана Сапунова, а па маці — толькі да дзеда. Па сямейнай легендзе, прадзед меў прозвішча Палякоў, быў выхадцам са Смаленскай губерні. За ім замацавалася мянушка Сапун, якая пасля ператварылася ў прозвішча.

Адзін з найцікавейшых дакументаў — выданне Уладзіміра Стукаліча «Аляксея Сапуноў. Да 25-годдзя яго навуковай і літаратурнай дзейнасці». Калі кніга выдавалася, Сапуноў ужо быў вядомы, імя яго прагучала на ўсю Расійскую імперыю. Выданне, прадстаўленае ў экспазіцыі, пабывала ў руках Сапунова — ён зрабіў на ім пэўныя пазнакі, што датычылі паходжання яго роду. Найбольш аднак і дапаўненняў у канцы кнігі, у бібліяграфіі — каля 20 дадатковых нумароў артыкулаў.

Частка матэрыялаў на выстаўцы звязана з Віцебскай мужчынскай гімназіяй — будучы даследчык там вучыўся. Калі зазірнуць у шытак вучня 4 класа Аляксея Сапунова за 1865 год, можна падзівіцца на бездакорнасць каліграфічнага почырку на акуратных старонках.

Пасля заканчэння гімназіі Сапуноў вучыўся ва ўніверсітэце ў Санкт-Пецярбургу на гісторыка-філалагічным

факультэце. У экспазіцыі размешчаны шэраг лекцый — канспект па еўрапейскай літаратуры студэнта 3 курса Аляксея Сапунова. Тыя ж бездакорныя літары... Па вяртанні малодшага спецыяліст павінен быў выкладаць у сваёй жа гімназіі старажытныя мовы. Пачаў працаваць у 1873 годзе. Праз год зацвердзілі настаўнікам з правам выкладаць гісторыю. Пазней зацікавіўся мясцовай гісторыяй.

— Своеасаблівым штуршком для гэтага стаў выпадак: калегі прынеслі дакумент, напісаны мясцовым скорпісам, і ніхто не змог яго расчытаць. З'явілася пэўная злосць: чаму, маўляў, ведаем гісторыю Генрыхаў і Карлаў, а ў сваёй не можам даць рады! — распавядала падчас экскурсіі куратар выстаўкі Таццяна Захарава.

Аляксей Сапуноў стаў першым летапісцам гімназіі: «падняў» і апублікаваў дакументы па гісторыі ўстановы, спісы, у якіх сярод імёнаў выкладчыкаў ёсць і яго імя.

Тут жа прадстаўлены і асабістыя дакументы даследчыка, напрыклад, фармулярны спіс аб службе ганаровага міравога судзі па Віцебскім павеце А. П. Сапунова, дзе ёсць звесткі і аб атрыманых узнагародах (быў уганараваны ордэнам Святой Ганны 2-й ступені і ордэнам Святога Станіслава 3-й ступені). Пазнейшы дакумент — аб уганараванні «Памочніка інспектара Маскоўскага ўніверсітэта ордэнам Святога Уладзіміра 4-й ступені».

Асобны раздзел выстаўкі прысвечаны віцебскай даўніне. Сярод іншых тут знаходзіцца грунтоўны зборнік дакументаў па гісторыі Віцебшчыны XI—XIX стагоддзяў. Запланавана было шэсць тамоў, але выйшла толькі тры. Першы з іх пабачыў свет у 1883 годзе, змест яго тычыцца выключна горада Віцебска, у выданні прыведзены віцебскі летапіс і мноства іншых дакументаў эпохі: інвентары горада, граматы, статыстычныя звесткі. У скураной вокладцы экзэмпляр аформлены адмыслова, з адбіткам Сапунова на 3-й старонцы. Выданне багата ілюстравана. Аўтар падарыў яго мясцоваму бібліяфілу, пасля чаго кніга трапіла ў фонд бібліятэкі.

Наступным выйшаў 4-ы том, пад вокладкай якога змешчана гісторыя Полацка часоў Лівонскай вайны.

Кніга Аляксея Сапунова.

Пасля выхаду праца была заўважана і высока ацэнена: Міністэрства адукацыі рэкамендавала яе ў школьныя фундаментальныя бібліятэкі для абавязковага вывучэння.

Даследчыца творчасці Сапунова Людміла Хмяльніцкая мяркуе, што ідэю выдання «Віцебскай даўніны» Аляксею Сапунову падказаў мясцовы доктар і калекцыянер Карл Бергнер. Дарэчы, яго сын Карл Карлавіч таксама быў вядомым бібліяфілам-калекцыянерам. Частку сваёй калекцыі ён потым перадаў у Віцебскае царкоўнае старажытнае сховішча — першы царкоўна-археалагічны музей на тэрыторыі Віцебшчыны, папярэднік Віцебскага абласнога краязнаўчага музея. Такім чынам там і апынуліся некаторыя кнігі Сапунова. Менавіта Аляксей

Сапуноў разам з Карлам Бергнерам былі аднымі з ініцыятараў арганізацыі гэтага музейнага сховішча.

— Як навуковец Аляксей Сапуноў тварыў у рэчышчы тагачаснай ідэалогіі, на пачатку сваёй дзейнасці належаў да кірунку заходніх русістаў, якія не адрывалі мясцовую гісторыю ад агульнарасійскай, але паступова яго погляды эвалюцыянавалі, — расказвае Таццяна Захарава. — Сваімі росшукамі ён даказаў, што гісторыя беларусаў адрозная. Так, у прадстаўленым дакуменце — канспекце лекцыі «Курс беларусазнаўства», якія ён чытаў у Віцебску ў настаўніцкім інстытуце, яскравым таму пацвярджэннем сталі загалоўкі раздзелаў.

Дарэчы, гісторыяй набыцця кніг для бібліятэкі (на той час — універсітэцкай) займаўся яе тагачасны дырэктар Іосіф Сіманаўскі. Ён быў адным з першых, каму ў 1923 годзе А. Сапуноў прапанаваў выданні... Пабачыць іх, а таксама даведацца цікавосткі пра жыццё і даследчыцкую дзейнасць вядомага краязнаўцы можна ў Музеі кнігі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі да пачатку мая. Арганізатары выстаўкі — Віцебскі абласны краязнаўчы музей і Нацыянальная бібліятэка Беларусі пры падтрымцы Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь, які падаў дакументы, што асвятляюць перыяд паступлення кніг А. Сапунова ў фонд бібліятэкі.

Яна БУДОВІЧ

Імгненні, вартыя ўспамінаў

Шмат гадоў над літаратурнай спадчынай Яна Скрыгана працуе яго дачка Галіна Скрыган. Сярод матэрыялаў з пісьменніцкага архіва, у тым ліку кароткіх запісаў, нататак, накідаў, знайшлося шмат фотаздымкаў, частка якіх захоўвалася паасобку, некаторыя — у канвертах, сістэматызаваныя па пэўных тэмах. Усе яны і склалі альбом «Фоталетапіс з хатняга архіва Яна Скрыгана: Шляхі, час, сустрэчы, імгненні гісторыі, старонкі жыцця ў рэтраспектывным аглядзе. XX стагоддзе». Укладанне, прадмова і каментарый належаць Галіне Скрыган. Выданне пабачыла свет у выдавецтве «Кнігазбор» летась — да 115-годдзя з дня нараджэння пісьменніка.

У альбом уключаны здымкі з архіва Яна Скрыгана, фатаграфіі з мерапрыемстваў, прысвечаных ушанаванню яго памяці, галерэя партрэтаў пісьменніка і яго калег... «Я зноў і зноў іх адкладаў убок і працягвала работу над архівамі, — распавядае пра сваю задуму Галіна Скрыган ва ўступным слове. — Але паступова недзе ў глыбіні душы ў мяне высіпавала падсвядомая думка, што фота патрабуюць далейшай апрацоўкі, што нездарма так акуратна бацька іх раскладаў і падпісваў. Відаць, клапаціўся, каб пакінуць гэтае вельмі каштоўнае багацце нашчадкам. Ведаючы бацькава стаўленне да кожнай справы і ўласцівы яму педантызм, відавочна, што гэтая работа не закончана, яшчэ не прыйшоў на яе час». Так пачалася доўгая і карпатлівая праца, вынік якой — вялікі і змястоўны фотаальбом на 240 старонак.

Кніга складаецца з раздзелаў у залежнасці ад тэмы, а матэрыялы кожнага даюцца ў храналагічным парадку. Каментарый да фота Галіна Скрыган імкнулася зрабіць як мага больш разгорнутымі і дакладнымі. Укладальніца заўважае: Ян Скрыган каментыраваў лаканічна, быццам меў на ўвазе, што падрабязнасці ўсім вядомы. Аднак пакаленні змяняюць адно другое, і забыццё можа стаць незваротным. «Таму я пастаралася дапоўніць каментарый датамі, грамадска-палітычнымі і агульнымі звесткамі, што, на маю думку, надае кнізе большую каштоўнасць і большую гістарычную вагу пісьменнікам і дзеячам літаратуры», — адзначае Галіна Скрыган.

Пачэснае месца — бо пачынае кнігу і першы раздзел «Гістарычныя групавыя фота» — займае фотаздымак Першага з'езда «Маладняка» (1925). Побач знаходзіцца рукапіс Яна Скрыгана — спіс імёнаў на здымку. Адрознівае ў вочы прозвішчы Трус, Дудар, Пушча, Дубоўка... Крыху убок глядзяць Ян Скрыган і Пятрусь Броўка «ў новых капелюшах» на фотаздымку 1929 года (Мінск). Ніжэй ідзе вялікі групавы здымак рэдкалегіі насценнай газеты педагагічнага факультэта БДУ «Кузня асветы» (1929, Мінск). На ім у шэрагу іншых можна знайсці Сымона Баранавых і Алесь Пальчэўскага. Найбольшую колькасць людзей заўважаш на агульным фота аўтараў кнігі «На Цішоўскай пустэчы», зробленым у Магілёве. Твор прысвечаны гісторыі фабрыкі штучнага шоўку, куды пісьменнікі (звыш 50 чалавек) прыехалі ў сярэдзіне 1930-х. Арганізатарамі мерапрыемства былі Платон Галавач, Цодзік Даўгапольскі, Васіль Каваль і Янка Скрыган. Па зразумелых прычынах наступныя фота ў акружэнні калег датуецца больш познім

перыядам. Так, шэраг фотакартак прысвечаны III з'езду савецкіх пісьменнікаў у Маскве ў 1959 годзе. На адным з іх беларускія творцы стаяць каля Крамля, і відаць, што іх размову перапынілі — яны нібы збіраюцца пазіраваць.

Здаецца, адзін з найбольш значных здымкаў у жыцці самога Яна Скрыгана — той, што зроблены ў Маскоўскім запарку 20 мая 1955 года — па дарозе з Сухабудзіма (Краснаярскі край) на радзіму ў Беларусь пасля рэабілітацыі. Пісьменнік сядзіць на лавачцы, усміхаецца і крышачку хмурыцца, нібы глядзіць на сонца. Ззаду стаіць сівавалосы мужчына з бародкай, імя якога, на жаль, не пазначана. Відаць, немагчыма пазначыць усіх прысутных на здымках. Але ў сітуацыі з двума асобамі гэта мэтазгодна рабіць, калі звесткі пра асобу чалавека маюцца. Таксама сапраўдны дакумент — фота сустрэчы са спеваком-эмігрантам Міхасём Забэйдам-Суміцкім у Мінску ў пачатку 1960-х. Спявак, як і належыць, стаіць з кветкамі ў цэнтры, а побач — Пімен Панчанка, Янка Брыль, Максім Танк і іншыя.

Чарговы раздзел мае назву «Фота дзеячаў літаратуры і мастацтва. Фота сяброў». Адкрываюць галерэю 6 партрэтаў: Францішка Багушэвіча, Андрэя Упіта, Якуба Коласа, Янкі Купалы, Змітрака Бядулі і Канстанцыя Буйло. Гэтыя старонкі найменш інфарматыўныя: тут не пазначаны

Ян Скрыган з жонкай Ганнай і дачкой Галінай, 1963 г.

ні месца, ні год, калі зроблены фатаграфіі. Дзе-нідзе сустракаюцца дарчыя надпісы, верагодна, пакінутыя на адваротным баку. Сярод іх — ад задуменнага і журботнага на здымку Сяргея Грахоўскага: «Дарагому Яну Скрыгану. А ў маладосці ўсё было інакш. З даўняю і вечнаю любасцю» (1.11.1980).

Наступны — раздзел «У хатняй абстаноўцы. Жанравыя, сямейныя фота. Успаміны аб першай сям'і». Найбольш ранняе фота з першай жонкай Галінай зроблена ў 1936-м у Мінску ў год, калі Ян Скрыган будзе арыштаваны. Ён больш ніколі не ўбачыць ні жонкі, ні сына Севы, які нарадзіўся ў 1937 годзе. Ужо ў 1963 годзе пісьменнік атрымаў фота ад сына, які жыў у Германіі разам з маці і бабуляй. У альбом увайшоў шмат фота Севы і яго сям'і, у тым ліку яго сустрэчы з Янам Скрыганам-малодшым і Галінай Скрыган.

Найбольш раннія здымкі, што тычацца другой сям'і, датуецца 1949 годам. На іх Ян Скрыган з дачкой Галіяй і з другой жонкай Ганнай і яе сынам Алегам да другога арышту (Кіевылі, Эстонія). На фота 1952 года Ян Скрыган у сшытку. Тут ён сядзіць з дачкой на руках сярод мноства людзей, якія сабраліся ў Дзень шахцёра. У ліку іншых — здымак «Гульня ў пераапраанне», зроблены на адпачынку

ў Дубултах (Латвія) у 1959 годзе: пісьменнік стаіць у сукенцы.

Асобныя раздзелы прысвечаны партрэтам Яна Скрыгана, сяброўству дзяцей пісьменнікаў, унукам і праўнукам творцы, ушанаванню яго памяці і г. д. Так, чытач мае магчымасць убачыць мемарыяльны камень у гонар пісьменніка (1998) у Кіевылі, дзе ён працаваў галоўным бухгалтарам на сланца-хімічным камбінаце ў 1948-1949 гг., як у пачатку 2000-х выглядала хата, у якой нарадзіўся (в. Труханавічы Капыльскага р-на), а таксама запалкавую пушку, выпушчаную ў Барысаве з нагоды выхаду ў свет кнігі «Скажы адно слова» (1961). Цікавым, асабліва для сучаснікаў, падаецца раздзел з запрашэннямі на мерапрыемствы.

Завершана работа словам Яна Скрыгана (да думкі з запісных кніжак, цытаты з дзёнікаў і твораў і г. д.). Між тым далей знаходзіцца біяграфічны даведнік, а таксама думкі і ўспаміны пра Яна Скрыгана сучаснікаў. Сярод іх — словы Заіра Азгура: «...Ёсць у гэтага прайзаіка адно ўлюбёнае вызначэнне чалавечага стану — «смага». Гэта і калі ты прагнеш выпіць глыток вады, і калі імкнешся спасцігнуць самога чалавека — хто ён?» Магчыма, гэтае «хобі» — карпатлівае збіранне фотаздымкаў — было яркавай характарыстыкай пісьменніка, якому заўсёды цікавыя чужыя лёсы, характары і, вядома, учынкi. А магчыма — уласціваасцю чалавека, які вельмі цаніў памяць. Так, каторы раз глядзячы на здымак Першага з'езда «Маладняка», дзе 70 удзельнікаў літаб'яднання, пісьменнік намагаўся ўспомніць імёны ўсіх папечнікаў. Ён дбаў, каб ніводнае прозвішча не знікла, і пакутаваў, калі пераконаўся, што памяць не змагла захаваць некаторыя з іх.

Ян Скрыган не хацеў, каб памяталіся крыўды, лічыў, што павінна ўспамінацца толькі добрае. Нават у «Кругах» ён пісаў: «...І ўсюды на сваім шляху сустракаў і добрых, і бліжэй людзей. Найбольш добрых, і найбольш гэта помніш, бо на добрым вучышся сам. Я маю на ўвазе не якую добрачыннасць, а чуласць, сумленнасць і праўду, няхай сабе жорсткую, чалавечыя ўчынкі. А бліжэй — гэта як памылкі друку». У нейкай ступені такая хада думак можа падацца пафаснай, але «Фоталетапіс» падкрэслівае: пісьменніку неабходны светлыя ўспаміны — каб натхніць і іншых бачыць светлае.

Яўгенія ШЫЦЬКА

паблізу і воддаль

Навінкі сакавіка прадстаўляе на афіцыйным сайце выдавецтва «Мастацкая літаратура». У ліку новых выданняў — раман «Трэцяе пакаленне» Кузьмы Чорнага (серыя «Напісанае застаецца»), зборнік «Радавыя. П'есы» Аляксея Дударава (у выданне увайшлі творы «Вечар», «Парог», «Князь Вітаўт»), а таксама раман «Паўшыя анёлы» Вітаўта Чаропкі. Аўтар гэтага твора адзначае: «Пісьменнікі лічаць мяне гісторыкам, а гісторыкі — пісьменнікам. Становішча натуральнае, калі працуеш на памежжы розных жанраў. Сам я вызначаю жанр сваіх біяграфічных штудый як літаратурна-гістарычныя нарысы. Але яны толькі частка маёй творчасці, хай і значная. Проста я лічу, што мой абавязак — вярнуць беларусам імёны іх слаўных продкаў, каб іх сузор'е зіхацела над Беларуссю. А ў творчасці мне падабаецца звяртацца да новага, таму захапляўся і постмадэрнізмам, і містыкай, і гісторыяй, і фэнтэзі, і прыгодамі, авантурамі».

У кнігарнях з'явілася кніга выбраных твораў паэтэсы Насты Кудасавай «Вясна. Вуснам цесна» («Кнігазбор», Мінск, 2021). У зборнік увайшлі ўжо знаёмыя чытачу творы аўтара з папярэдніх зборнікаў, новыя тэксты, а таксама пераклады. Як адзначаецца на афіцыйнай старонцы выдавецтва ў Фэйсбуку, апроч найлепшага з ранейшых кніг, у зборнік увайшоў вялікі раздзел з яшчэ нявыдадзенай кнігі «Побач».

Творчы вечар расійскай паэтэсы Веры Палазковай пройдзе ў канцэртнай зале «Мінск» 9 красавіка. Праз два гады творца зноў выступіць у Мінску: прадставіць кнігу «Праца гора» і новую праграму, створаную пры ўдзеле кампазітара Аляксандра Манацкова. «Кніга пра тое, як цесна пераплецены ў нас усе гэтыя станы: бясілля, горчы, любові, лютасці, пакоры, адчаю, зачаравання сучаснасцю. Пра тое, што сталенне — гэта менавіта тое, як мы спрабуем адгараваць, што мы больш не ўсемагутныя. Тое, як мы сустракаемся са сваім ценом, са сваёй слабасцю, тое, як мы прымаем уласную недасканаласць, няроўнасць сваім чаканням. Гэта кніга пра тое, што рамяство — ратуе», — адзначае Вера Палазкова.

Абвешчаны поўны спіс намінантаў паэтэчнай прэміі імя Наталлі Арсенневай. Сёлета ў ліку прэтэндэнтаў на атрыманне 17 аўтараў. Сярод іх — Маргарыта Аляшкевіч («Слоўныя ловы»), Васіль Аўраменка («Кругі і колы»), Міхал Бараноўскі («Volumen.2»), Раіса Варонік («Вінаградная лаза»), Зінаіда Дудзюк («Прадвызначэнне»), Людміла Шчэрба («Я пакідаю сонца тут...»), Таццяна Яцук («Алфавітная музыка слоў»), Алесь Плотка («Лотас на асфальце»), Васіль Жуковіч («Боль, і вера, і любоў») ды іншыя.

Расійскі кніжны аглядальнік Анастасія Бурмістрава склала спіс новых антыўтопій, якія прадказваюць будучыню чалавецтва, перадае РІА «Новості». У падборцы замест звыклых «1984» Джорджа Оруэла і «О дзіўны новы свет» Олдаса Хакслі — новая навуковая фантастыка. У пераліку Анастасіі Бурмістравай ёсць «Асаблівае мяса» Агусціны Бастэрыкі, «Паліцыя памяці» Ёка Агавы, «Кентукі» Саманты Швэблін, «У канцы яны абодва памруць» Адама Сільверы. У апошнім творы распавядаецца пра свет, дзе кожнаму, хто хутка памрэ, тэлефануюць з Аддзела смерці, каб няшчасны мог развітацца з блізкімі і правесці апошнія гадзіны ў радасці.

Аўтабіяграфія «Усё спачатку!» расійскай спявачкі, музыканта, аўтара песень Святланы Сурганавай пабачыла свет у выдавецтве «Эксмо». Упершыню апублікаваны дзённікі артысткі, якія яна вядзе больш як 30 гадоў. Паўстае яе вобраз ад ранняга дзяцінства да сталасці. Часавы дыяпазон падзей, пра якія ідзе размова ў кнізе, уключае гісторыю сям'і Сурганавай/Чабурахіных да стварэння калектыву «Сурганава і Аркестр». Адзначаецца, што строгай храналогія аўтар не прытрымлівалася.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Кастусь КАЧАН:

«Чалавек — сапраўдны мастак, калі ён жыве адкрыццямі»

Мастак Кастусь Качан, якога называюць песняром беларускіх мястэчак, прызначыў сустрэчу карэспандэнту «ЛіМа» на найбліжэйшы час, бо ўжо на наступным тыдні плануе з'ехаць у Навагрудак. Там ён праводзіць кожнае лета. Творца распавёў, чаму беларускія мястэчкі так яго прыцягваюць і што ў іх прымушае сумаваць, які этап працы над карцінай мастак любіць найбольш і як быць працаголікам у мастацтве.

— Неяк вы казалі, што не згодны з тым, што вас называюць пейзажыстам...

— Можна быць, я проста не так успрымаю слова «пейзаж». На маю думку, гэта прырода — рэчка, луг. А ў мяне, канечне, пейзаж прысутнічае, але галоўнае там — чалавек, нават калі непасрэдна выявы яго няма. Заўсёды існуюць нейкія сувязі, асацыяцыі, нешта няўна адбываецца на карціне. Часта я звяртаюся да архітэктурных сюжэтаў. Лічу і неаднаразова казаў, што мае карціны з цягам часу будуць мець каштоўнасць не толькі мастацкую, але і гістарычную. Нездарма мяне ўжо даўно называюць песняром беларускіх мястэчак. Я з дзяцінства добра адчуваю гэтую месцішковую аўру — пераходную: ужо не вёска, але яшчэ і не горад.

— А вам падабаецца гэтае азначэнне «пясняр беларускіх мястэчак»?

— Так мяне назвала Наталля Шаранговіч у сваім артыкуле. І так замацавалася, пайшло далей. Мястэчкі сапраўды самая галоўная мая тэма, якая дагэтуль не пакідае. Гэта нармальна. Кожны мастак займае нейкую сваю нішу не толькі па пластычных вырашэннях, тэхніцы, майстэрстве, але і па змесце.

— Наконт аўры месцаў. Ці не звярталі вы ўвагу: яна змяняецца з цягам часу?

— Вы кранулі вельмі балючую для мяне тэму. Я люблю падарожнічаць і часта прыязджаю ў адно і тое ж месца па некалькі разоў. І мне бывае балюча ад таго, што архітэктурныя помнікі не атрымліваюць дастатковага догляду і ўвогуле з імі абыходзяцца непрафесійна. Кожны год я летам у асноўным жыву ў Навагрудку. Гэтае месца для мяне — асобная тэма, і падыход з боку мясцовых улад да нашай гістарычнай спадчыны засмучае. Можна, яны проста неяк не валодаюць сітуацыяй, не разумеюць горада. Напрыклад, вакол Навагрудскага замка ўвесь час ідзе забудова, і гістарычнае месца пераўтвараецца ў нейкі аграгарадок. Але я спадзяюся, што з часам сітуацыя змяніцца.

— Ці з'явілася ў вас якое-небудзь любімае мястэчка, месца моцы, акрамя Навагрудка?

— Такіх шмат. Напрыклад, найбліжэйшае да Мінска — мястэчка Івянец. Яно цяпер страціла свой статус райцэнтра, жыццё там пераўтвараецца ў вясковае, але мне цікава іншае — адмысловы ландшафт, рэчка цячэ праз горад, два касцёлы. Для мастака — скарбніца сюжэтаў. Ліда, Ашмяны, Іўе, Дзятлава... Шмат такіх месцаў у Беларусі.

— Ці ёсць у вас якая-небудзь творчая мара, доўгатэрміновая задумка?

— Я шмат карцін напісаў пра сваю радзіму — Навагрудак. І апошнім часам узяўся за серыю вялікіх работ з рознымі гарадскімі сюжэтамі. Пазней, мо ў наступным годзе, я б хацеў зрабіць цэлую выставку з назапашаных работ і так і назваць яе: «Мой Навагрудак».

— Які этап работы над карцінай для вас найбольш значны, вызначальны?

— Самае цікавае, што дорыць мне нейкі ўздэм, — гэта калі я задумваю. Падчас падарожжа, калі бачу нейкі сюжэт, раблю змалёўку проста алоўкам. Кампаную, прыкідваю. У гэты момант я адчуваю тое, што называецца натхненнем. Пасля — пачатак работы на палатне — эскіз, эцюд, тэхнічныя дробязі. Апошнія мне якраз найменш падабаюцца. Недарэмна

Кастусь Качан працуе над новым творам.

вялікія майстры мінулага — Рубенс, Рэмбрант — мелі вучняў, якія рабілі тэхнічныя ўдасканаленні за мастакоў.

— Раскажыце пра свае любімыя творы і творцаў у розных галінах мастацтва.

— Што тычыцца жывапісу, у раннім перыядзе я захапляўся Брэйгелем. Мне падабаюцца многія мастакі. Сярод беларускіх, напрыклад, Фердынанд Рушчыц: і як творца, і як асоба, яго стаўленне да мастацтва, да жыцця. Я часта бываў на пленэрах у Багданаве, на яго радзіме.

Музыка мне падабаецца класічная — Моцарт, Гендэль. Часам і ў майстэрні ўключаю, часам працую ў цішыні. З літаратуры захапляўся Караткевічам. Ён на мяне паўплываў як беларус на беларуса. Таксама я ў свой час перачытаў усе творы Вячаслава Адамчыка, свайго земляка. З паэтаў вельмі люблю Багдановіча — бывае, што і да слёз узрушвае.

— Якое ў вас меркаванне пра стэрэатыпы наконт мастакоў: «мастак павінен быць галодны», «без натхнення працаваць немагчыма»?

— Наконт «мастак павінен быць галодны» — нешта ў гэтым ёсць, але не варта ўспрымаць гэтую фразу літаральна. Па сабе ведаю: калі былі цяжкія часы, неяк глыбей адчуваў мастацтва. Але гэта не заўсёды спрацоўвае і не значыць, што трэба мастака пасадзіць на ланцуг.

А наконт натхнення я і сам неаднаразова разважаў. Таксама нешта ў гэтым выслоўі ёсць, але сядзець і чакаць натхнення днямі, тыднямі, гадамі не варта. Яно прыходзіць часам і ў працэсе, калі пачынаеш працаваць. Я сам не адсочваў хвіліны, моманты, калі прыходзіць натхненне, таму не ведаю

дакладна, ад чаго гэта залежыць. Часткова, канечне, ад фізічнага стану.

— Якія якасці характару дапамагаюць і перашкаджаюць вам быць мастаком?

— Усе, хто мяне блізка ведае, называюць працаголікам. Некаторыя ловяць кайф ад музыкі, нейкага рэлаксу, ствараюць спецыяльныя ўмовы. Я лаўлю кайф ад працы, асабліва калі атрымліваецца. У мяне няма такога, каб нехта ці нешта перашкаджала. Вядома, бываюць моманты, калі не падабаецца тое, што пішу, і вельмі часта. Меркаванне можа змяніцца нават за адзін дзень. Раніцай мне карціна падабалася, ды за дзень я не прасунуўся. Але часцей увечары, асабліва калі прыцемкі прыгожыя, гляджу на карціну і ажно «балдзею». А раніцай прыходжу — ой, Божа, што гэта такое... Пачынаю нешта перасоўваць у кампазіцыі, мяняць, перамалёўваць. Часам зрушваецца з месца, часам становіцца яшчэ горш. Тады стаўлю да сцяны — і стаяць некалькі безнадзейных твораў. Хаця такіх няшмат. Неаднойчы бывала і так, што твор, які мяне мучыў, у выніку атрымліваецца нармальным. Я недзе чытаў, што значнасць твора залежыць ад таго, колькі мастак дакранаўся да яго. Энергія мастака перадаецца праз пэндзаль, пальцы, і чым больш ты над карцінай працуеш, тым больш удалай яна будзе. Гэта, зноў жа, не зусім так канкрэтна, але нешта тут ёсць. Бо бывае, што твор лёгка пачаўся, і гэта так узрушвае, а з часам бачыш, што дарэмна радаваўся: наперадзе яшчэ шмат дробнай працы.

— Калі ўспрымаць мастацтва не як прафесію, а як стан душы, што ўвогуле значыць быць мастаком?

— Я лічу, што мастак — гэта той, хто перадае свет так, як яго бачыць. Ён павінен бачыць свет па-асабліваму. Я перадаю свет, які ў мяне ўвайшоў яшчэ з дзяцінства, такім, якім я ўпершыню яго адкрываў. Ён ува мне застаўся, і адкрыццё ў дзяцінства і юнацтва мне хапае на ўсё жыццё — і па сёння выкладваю свае тагачасныя ўражанні на палотны. Цяпер я ўжо мала адкрываю для сябе. Моцнае пачуццё бывае толькі тады, калі робіш нешта ўпершыню.

Чалавек — сапраўдны мастак, калі ён жыве адкрыццямі. Можна, гэта толькі для мяне, рэаліста, так. Ёсць жа людзі, якія працуюць у іншых галінах жывапісу. Хаця ўсё адно можна карыстацца рознымі сродкамі, каб перадаць уражанні. Таму, думаю, гэта адносіцца не толькі да мастакоў, але і да кампазітараў, пісьмнікаў. Бо свет не толькі ў фарбах і выявах, але і ў гуках, словах.

— Ці падабаецца вам творчасць маладых мастакоў? Наколькі ў іх разуменне мастацтва адрозніваецца ад вашага?

— У маладых сёння шмат шансаў. У мае часы таксама былі маладзёжныя выстаўкі, але ўвагі ўсё адно было значна менш. І самі мастакі цяпер менш зашораныя, больш разумеюць і бачаць. Калі я быў малады — выстаўка раз на два гады, за мяжу выехаць наогул немагчыма. А цяпер моладзь шмат ездзіць за мяжу, знаходзіць там свае нішы.

— А вам не падаецца, што ўвага да мастацтва ў прынцыпе стала меншай?

— Гэта сапраўды так. Раней, калі праходзілі рэспубліканскія выстаўкі, колькі народу збіралася, потым былі і абмеркаванні, зацікаўленыя гуртаваліся ў Палацы мастацтваў. Карціны маглі экспанавацца месяцы. Цяпер выстаўкі закрываюцца хутка, бо і Палацу мастацтваў трэба зарабляць грошы: то мёд прадаюць, то футра. Насамрэч, проста час такі. Гэта не толькі ў нашай краіне — паўсюль. Мастацтва згубіла сваю значнасць. Проста свет стаў больш прагматычны, людзі імкнуцца да матэрыяльнага. А мастацтва — абсалютна іншая катэгорыя.

— Што патрэбна чалавеку, акрамя тэхнічнага навыку, каб стаць мастаком?

— Я думаю, што тэхнічныя навыкі — далёка не галоўнае. Мастаком трэба нарадзіцца. Каб Бог у душу ўклаў гэты пачатак. Мастак — асоба, якая бачыць і адчувае тое, чаго не бачыць іншы, звычайны, чалавек, прымае ўсё блізка да сэрца.

Гутарыла Дар'я СМІРНОВА,
фота аўтара

За кулісамі славы

Уадным са шматлікіх інтэрв'ю народны артыст Расіі Віктар Сухарукаў, расказваючы пра любоў да тэатра, згадаў выпадак, звязаны з тэатральным фестывалем «Залатая маска». Акцёр наведваў спектакль «Мёртвыя душы», які прывёз тэатр «Пошук» з Лесасібірска. На сцэне было задзейнічана толькі тры акцёры, якія запомніліся Віктару Сухарукаву гарэзлівасцю, блазнаваннем, азартам, жаданнем спадабацца маскоўскім камісіям, сталічнай публіцы... Адыграўшы дзве з паловай гадзіны на сцэне, яны самі прыбіралі дэкарацыі. «Вось ён — тэатр! — адзначаў Віктар Сухарукаў. — Вось яна — шалёная, прыгожая, таленавітая творчая апантанасць, гэтае чалавечэе змяное выдуманне!» А ў камісіі хтосьці адзначыў: гэта самадзейнасць, банальна і прымітыўна. Нягледзячы на розныя меркаванні, спектакль быў адзначаны ў некалькіх намінацыях. Трэба падтрымліваць апантанасць і дзяціннасць, упэўнены акцёр, і з ім складана не пагадзіцца. Магчыма, дзякуючы пшырасці і апантанасці асобных творцаў тэатральнае мастацтва насуперак нягодам трымаецца на плаву.

Тандэм сцэны і кінакамеры

Да Сусветнага дня тэатра, які адзначаецца 27 сакавіка, у Музеі гісторыі беларускага кіно з 17 па 28 сакавіка праходзіць рэтраспектыва «Бляск і закуліссе сцэны». Свята было заснавана роўна 60 гадоў таму і з той пары традыцыйна праходзіць пад дэвізам «Тэатр як сродак узаема-разумення і ўмацавання міру паміж народамі».

Як адзначыў напярэдадні свята кіраўнік Музея гісторыі беларускага кіно Ігар Аўдзееў, тэатр і кіно цесна звязаны: «Многія рэжысёры працуюць і там, і там. Напрыклад, у свой час выдатны майстар сцэны Анатоль Эфрас

Сцэна з фільма «Мефіста», 1981 г.

на «Масфільме» выпусціў кінастужку «Шумны дзень», «У чацвер і больш ніколі», і яны не забыты да гэтага часу. У нашай краіне народны артыст Беларусі Аляксандр Яфрэмаў паспяхова выступае як рэжысёр на сцэнічных падмостках — абавязкова трэба схадзіць на яго новыя спектаклі ў Тэатры-студыі кінаакцёра «Жанчыны без межаў» і «Пастка». І ён жа працуе ў тандэме з кінакамерай: стварыў для кіно і тэлебачання каля двух дзясяткаў карцін і серыялаў. Узаемапранікненне двух відаў мастацтваў відавочна. У кадры мы часта бачым акцёраў нашых беларускіх тэатраў, любімых гледачамі. Так што Дзень тэатра — свята ўсеагульнае, яно не замкнёна ў вузкіх прафесійных рамках».

Для рэтраспектывы «Бляск і закуліссе сцэны» арганізатары адабралі найлепшыя кінастужкі, у якіх паказана жыццё тэатральных артыстаў, рэжысёраў, прадзюсараў і нават касцюмераў і прадаўцоў квітоў. Час стварэння гэтых фільмаў — з 1953-га па 1994-ы. Жанры разнастайныя: ад мюзікла да псіхалагічнай драмы. Так, адкрыў рэтраспектыву, якую склалі восем стужак, класічны камедыйна-меладраматычны мюзікл «Тэатральны фургон» Вінсэнта Мінэлі (ЗША, 1953). Наступным паказвалі фільм «Салют, артыст!» Іва Рабэра з Марчэла Мастраяні ў галоўнай ролі (Францыя — Італія, 1973) — «камедыйную гісторыю маленькага чалавека, згубленага ў вялікім мастацтве». Яшчэ адна стужка рэтраспектывы — «Прэм'ера» Джона Касавецца (ЗША, 1977). Гэта псіхалагічная драма пра пераасэнсаванне свайго жыцця прызначанай зоркай Брэдвэя, якая ўпадае ў дэпрэсію, выкліканую ўзроставай зменай амплуа і гібеллю юнай паклонніцы. Чацвёрты фільм праграмы — «Мефіста» Іштвана Саба (Венгрыя — ФРГ, 1981) — гістарычная драма паводле рамана Клауса Мана. Пяты фільм, з якім гледачы маглі пазнаёміцца ў Музеі кіно, — арт-драма «Касцюмер» Пітара Ейтса (Вялікабрытанія, 1983) па дакументальнай у сваёй аснове п'есе Рональда Харвуда. Дзве перадапошнія

Сцэна з фільма «Сукіны дзеці», 1990 г.

стужкі створаны ў СССР і больш знаёмыя айчынным гледачу: псіхалагічная драма «Поспех» Канстанціна Худзюкова (1984) і трагікамедыя «Сукіны дзеці» Леаніда Філатава (1990). Закрывае рэтраспектыву стужка «Ваня з 42-й вуліцы» Луі Маля (ЗША, 1994) — драматычная камедыя пра будні акцёраў-энтузіястаў, якія разыгрываюць сцэны з п'есы «Дзядзька Ваня» Антона Чэхава. Далей — крыху пра некаторыя з фільмаў.

Сюжэты Галівуда сярэдзіны 1950-х

Стужку «Тэатральны фургон» Вінсэнт Мінэлі зняў па матывах аднайменнага брадвэйскага мюзікла 1931 года.

Адзначаецца, што яна стала адной з найбольш вядомых пастановак Фрэда Астэра, кампаніі MGM і ў гісторыі Галівуда ў цэлым. Сучаснаму гледачу сюжэт можа падацца не вельмі захапляльным, але не ў ім каштоўнасць — некаторыя крытыкі лічаць «Тэатральны фургон» найлепшым музычным фільмам у гісторыі кіно. Нумары з карціны неаднаразова цытаваліся і аказалі значны ўплыў на жанр, а кампазіцыя «*That's Entertainment*» («Гэта прадстаўленне»), адмыслова напісаная для фільма, набыла самастойную папулярнасць, стаўшы своеасаблівым гімнам кампаніі MGM.

Спачатку глядач знаёміцца з героем Фрэда Астэра — Тоні Хантарам. Калісьці ён праславіўся як акцёр і спявак, але дні поспеху і папулярнасці засталіся ў мінулым. Па сюжэце, марачы аб былой славе, ён вяртаецца ў Нью-Ёрк, дзе яго сябры, сямейная пара Лестэр (Аскар Левант) і Лілі (Нанэт Фабрэй), утагаворваюць зноў выступіць на сцэне і паўдзельнічаць у напісаным імі брадвэйскім мюзікле, створаным па матывах таных бульварных дэтэктываў. Усё гэта — стандартная сюжэтная завязка для Галівуда. З гэтай прапановы і пачынаецца дзеянне: знаёмства са знакамітым канцэптуальным рэжысёрам Джэфры Кардовай (Джэк Б'юкенен) і вядомай акадэмічнай балерынай Габрыэль Жэра (Сід Чарыс), сварка акцёра і балерыны, права мюзікла, у якім абодва ўдзельнічаюць... Але хэпі-энд не прымусівае сябе чакаць, і глядач атрымлівае асалоду ад знакамітай сцэны танца.

Дарэчы, сцэнарыі пісалі менавіта пад Фрэда Астэра — амерыканскага акцёра, танцора, харэографа і спявака, зорку Галівуда. Ён лічыцца адным з найвялікшых майстроў музычнага жанру ў кіно. Яго тэатральная і кінематаграфічная кар'ера ахоплівае перыяд у 76 гадоў, на працягу якога Астэр зняўся ў 31 музычным фільме. Увогуле ж зорны склад здымачнай групы і запанаваны разлік цалкам апраўдаліся. «Тэатральны фургон» быў паспяховы ў пракаце і цёпла прыняты гледачамі. Аднак вядомасць да фільма прыйшла нашмат пазней.

«...Усяго толькі акцёр»

«Мефіста» — экранізацыя рамана «Мефіста: гісторыя адной кар'еры» (1936) Клауса Мана, нямецкага пісьменніка, які ўсё жыццё знаходзіўся ў цені свайго бацькі Томаса Мана. Стужка з'яўляецца лаўрэатам прэміі «Оскар» за найлепшы фільм на замежнай мове. Гэта першая частка так званай «нямецкай трылогіі» Іштвана Саба — далей будуць створаны «Палкоўнік Рэдль» і «Ханусэн». У аснове сюжэта — гісторыя духоўнай дэградацыі сябра маладосці Клауса Мана, знакамітага акцёра Густафа Грундгенса. Славалюбства падштурхнула яго да супрацоўніцтва з уладай, якая зрабіла Густафа дырэктарам Дзяржаўнага тэатра ў Берліне. Пасля рэабілітацыі акцёра ў 1949 годзе большасць выданых адмовіліся друкаваць рамана Мана, палічыўшы выкарыстанне рэальнай гісторыі пагрозай для рэпутацыі вялікага нямецкага акцёра. У хуткім часе Ман наклаў на сябе рукі.

Акцёр з Гамбурга Хендрых Хофген — таленавіты творца, але яго імя не могуць нават правільна прачытаць на афішах. Ён дае сабе клятву дамагацца славы, грошай і прызнання. Асноўная метафара, што ляжыць на паверхні, у тым, што за жаданы поспех ён прадае сваю душу, але не д'яблу, а нацыстам. У пачатку фільма глядач бачыць фанабэрыстага акцёра, якому цесна ў правінцыйным Гамбургу — ён мроіць берлінскім тэатрам. Герой пагарджае нацыяналістэцкай партыяй, не верачы ў тое, што такія людзі могуць прэтэндаваць на рэальную ўладу. Але яго славалюбства празмернае — гэта можна зразумець па першых кадрах фільма, убачыўшы за кулісамі Хендрыка, які б'ецца ў істэрыцы ад зайздрасці да чужой славы.

Галоўныя ролі выканалі Клаус Марыя Брандаўэр і Крысціна Янда. Ігра першага — калі не цуд пераўвасаблення, то прафесійнае валоданне эмоцыямі і мімікай, якія дазваляюць хутка змяняць вялізную колькасць масак. У адзін момант Хофген усведамляе, што ўжо не помніць, хто ён на самай справе, але да гэтай акалічнасці застаецца абыхаваць. Толькі апраўданне «я ўсяго толькі акцёр», якое перыядычна паўтарае, гучыць усё меней пераканаўча. Фільм завяршаецца на жалівым моманце — своеасаблівае рэпетыцыя персанальнага пекла. А яно чакае артыста, які паставіў высокае пакліканне на службу абсалютнаму злу.

Няшчасныя і безабаронныя

Яшчэ адна стужка, заснаваная на рэальных падзеях, — «Сукіны дзеці». Тут ужо гаворка ідзе не пра сілу і магчымасці артыста, а пра слабасць у асабістым жыцці і прафесіі. У аснове адзінай рэжысёрскай работы Леаніда Філатава, які выступіў у фільме і як акцёр, — ад'езд з СССР Юрыя Любімава, знакамітага рэжысёра Тэатра на Таганцы. Па сюжэце акцёры, забыўшыся пра былыя крыўды, аб'ядноўваюцца ў барацьбе за творчую свабоду. Магчыма, падзеі ў фільме выглядаюць крыху драматызаванымі ды ідэалізаванымі, але ж «Сукіны дзеці» з'яўляюцца ў большай ступені творам акцёрскім, чым рэжысёрскім. Да таго ж здымкі пачаліся ўжо пасля таго, як Юрыю Любімаву вярнулі грамадзянства СССР. Таму, нягледзячы на фактычную аснову, стужка хутчэй пра стасункі паміж звычайнымі людзьмі з іх часам нелагічнымі ўчынкамі, а не пра дыялог «калектыў — улада», хоць прырода і наступствы бунту тут апісаны даволі яскрава.

Камерны дынамічны кінаспектакль пра закуліснае жыццё тэатра складаюць пацешныя сітуацыі і насычаныя сатырычным запалам і сацыяльнай вастрынёй дэялогі. Ролі выканалі Уладзімір Ільін, Ларыса Удавічэнка, Аляксандр Абдулаў, Яўген Еўсцігнееў, Лія Ахеджакава, Алена Цыплакова, Сяргей Макавецкі ды іншыя. Назіраць за імі — сапраўдная асалода, але ці магчыма ў такім складзе даць раскрыцця кожнаму персанажу? Канечне, гэта амаль нездзяйсняяльна, тым больш у дэбютным фільме таго ці іншага пастаноўшчыка. Так, многія заўважалі, што рэалізаваць свой патэнцыял у поўнай ступені не ўдалося некалькім артыстам, у тым ліку Уладзіміру Самойлаву.

Паколькі сабраць у адным месцы столькі знакамітых акцёраў было справай нялёгкай, Леаніду Філатаву давялося

Сцэна з фільма «Тэатральны фургон», 1953 г.

здзейсніць цуд: ён зняў карціну за 24 здымачныя дні без выхадных. Рэжысёр хацеў паказаць жыццё акцёраў — няшчасных, залежных і безабаронных, якія пакутуюць ад няўвагі і пастаноўшчыкаў, і публікі, імкнуўся адлюстраваць незвычайны жывы народ, асабліва ў правінцы, дзе могуць працаваць, як ён лічыў, толькі звяр'яцелыя падзвіжнікі.

Сукінымі дзецьмі негалосна ў тэатральнай сферы называюць акцёраў, адданных сцэне да самаадрачэння. Яны могуць быць рознымі, прытрымліваюцца палярных пазіцый, але, бясспрэчна, гэта асаблівае «племя», як назваў акцёраў герой Еўсцігнеева. У гэтай сувязі вельмі адметнай падаецца сцэна, калі два героі — калегі па сцэне і ворагі па жыцці — ляжаць, пабітыя «ўдзячнымі гледачамі», на падлозе, а ў канцы калідора на белым фоне відэаеца выява непераўздызнага для ўсіх без выключэння Чарлі Чапліна.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Форма, падпарадкаваная функцыі

Журы міжнароднай Прыцкераўскай прэміі па Архітэктуры 16 сакавіка абвясціла сёлетняга лаўрэата. Ём стаў дасведчаны франка-мараканскі дуэт Ганны Лакатон і Жан-Філіпа Васалі, заснавальнікаў і кіраўнікоў імяннага бюро *Lacaton & Vassal*. Прэмія з’яўляецца найважнейшай узнагародай у галіне архітэктуры, а па творчасці пераможцаў можна меркаваць аб апошніх трэндах у гэтым мастацтве. Лаўрэатамі «прыцкера» становяцца выключна знакавыя аўтары, чыя дзейнасць, несумненна, заслугоўвае самай пільнай увагі. Разбяромся, якія значныя аб’екты падарылі свету новыя пераможцы і ў чым выяўляецца іх аўтарскі почырк.

Архітэктары пачалі сумесную працу са стварэння звычайнай саламянай хаткі на дзюнах нігерыйскай пустыні ў першай палове 1980-х. Хатка ўяўляла сабой паўнаватаснае жылло з усімі неабходнымі (па афрыканскіх мерках) камунікацыямі, была пабудавана за два дні і пасляхова прастаяла пад бязлітасным нігерыйскім сонцам — а галоўнае, пад націскам суровых пустынных вятроў — каля двух гадоў. Дэбютны праект архітэктараў добра ілюструе асноўныя прынцыпы іх творчасці: гэта звышпростая, можна сказаць, аскетычная будыніна круглай формы, сцены і страхі якой зроблены з саломы, а падлога ўвогуле пясчаная.

Лакатон і Васаль прыехалі ў Нігер адразу пасля заканчэння французскага архітэктурнага ўніверсітэта ў пошуках новага досведу, натхнення і заказаў. Яны правялі там 5 гадоў, за якія паспелі цалкам пераасэнсаваць сваё стаўленне да архітэктуры і ўсе тыя веды, якімі адарыла іх навучанне. Істотнае адрозненне збяднелай, «адсталай» (насамрэч аўтэнтчнай) краіны ад «сытай»

і Шэлі МакНамары — найлепшае таму пацвярджэнне. Аднак калі ірландкі перавынаходзяць такі мадэрнісцкі кірунак, як брутальнасць, то Лакатон і Васаль у сваю чаргу наслуюць раннюю функцыяналізм і інтэрнацыянальнаму стылю. Гэта выяўляецца і ў простым, часта «каробачным» рашэнні будынкаў, і ў мінімалістычным дэкары, і ў цяжэ да такіх абліцовачных матэрыялаў, як шкло (у першую чаргу) ды бетон.

Іншым сведчаннем сувязі з названымі плынямі можа служыць падыход да ўласна творчага працэсу. Так, па словах Лакатон, яны пачынаюць праектаванне любога будынка знутры — то-бок зыходзячы з яго функцыі. Большасць архітэктараў робіць наадварот, і, напрыклад, «праекты мары» часта пачынаюцца менавіта з эскіза (прыблізнага ўяўлення пра вонкавы выгляд будучага дома). Гэтаму ёсць простае тлумачэнне: разважаючы аб архітэктуры якой-небудзь пабудовы, мы звычайна маем на ўвазе яе знешняе аблічча — бачнае і зразумелае. Натуральна, рэалізуючы свае мастацкія амбіцыі, архітэктары звяртаюцца ў першую чаргу да візуальных вобразаў, якія ўсё ж часцей прыдатныя для рашэння фасадаў, а не памяшканняў. Ну і банальна: не кожны ж чалавек зойдзе ўнутр (асабліва калі гаворка ідзе пра будынікі спецыфічнага прызначэння).

Лакатон і Васаль вызначаюць процілеглы падыход, а гэта родніць іх творчасць з творчасцю канструктывістаў і, між іншым, бацькі ўсёй мадэрнісцкай архітэктуры Ле Карбюзье. Апошні ў сваіх знакамітых «Пяці зыходных кропкаў...» пастуліраваў, апрача астатняга, свабодны праект фасадаў. Што гэта азначае? Фасаднае рашэнне, па Ле Карбюзье, павінна падпарадкоўвацца ўнутранай планіроўцы. Прасцей кажучы, знешняе тут залежыць ад унутранага, альбо, калі перавесці гэта ў катэгорыяльны апарат нашых разваг, атрымаецца так: форма падпарадкавана функцыі. Тым жа кіруецца і нашумелы творчы тандэм.

Яшчэ адна «выходная кропка» мадэрнісцкай архітэктуры, цесна звязаная з папярэдняй, — свабодная планіроўка. Маецца на ўвазе праектаванне ўнутраных сценаў незалежна ад канфігурацыі знешніх (фасада). Жалезабетон, галоўны матэрыял мадэрнізму, дазваляў абысціся стварэннем каркаса і без узвядзення іншых так званых нясуцых канструкцый. Сцены нарэшце вызваліліся ад шматвяковай павіннасці трымаць дом і скідалі з сябе цяжар будынкаў. Трэба таксама разумець, што ў словазлучэнні «свабодная планіроўка» акцэнт робіцца на першай частцы, і найлепшым дасягненнем тут лічыцца стварэнне такой прасторы, якую потым можна будзе лёгка і хутка змяняць і падстройваць пад самыя розныя патрэбы (прынцып кватэры-студыі).

Якраз гэтай асаблівасцю вызначаюцца праекты Лакатон і Васалі. Наглядны прыклад — Школа архітэктуры ў Нанце, ВНУ для адпаведных спецыялістаў. Архітэктурны ўніверсітэт — заўсёды па зразумелых прычынах творчы выклік для аўтара. І заўсёды — прыкметны будынак, які павіне сваім рашэннем здзіўляць і настрайваць студэнтаў на патрэбны лад. Успомніце хаця б знакаміты «караблік» ці, калі хочаце, «айсберг» архітэктурнага факультэта БНТУ і тры інтэрнаты побач (між іншым, узорны прыклад савецкага мадэрнізму). Вось і прэміраванаму дуэту ў 2012 годзе давялося перажыць такі сапраўдны іспыт прафесійных і мастацкіх здольнасцей. Канешне ж, справіліся яны цудоўна (іначай мы б і не расказвалі), але важна — якім чынам.

Галоўнымі фішкамі праекта сталі праслаўная «студыйная» планіроўка вялікай часткі памяшканняў, далікатны і лаканічны фасад ды, акрамя таго, мінімалістычнае ўнутранае аздабленне. Творцы вырашылі, што найлепш будзе проста не перашкаджаць адукацыйнаму і творчаму працэсам і не надакучаць студэнтам «адметнасцю» сваёй архітэктуры. Тады нібыта з іх верагодней народзяцца якія-небудзь вялікія таленты. Насамрэч, школа ў Нанце — адзін з лічаных паўнаватасных архітэктурных твораў Лакатон і Васалі. Усё ж такі свайго сабаку яны з’елі крыху ў іншым: на нівэ рэканструкцыі,

Ганна Лакатон і Жан-Філіп Васаль.

перабудовы і рэнавацыі. Тым цікавей выглядае іх узнагароджанне.

Другі важны складнік архітэктуры, па меркаванні нашых герояў, і адзін з вызначальных прынцыпаў іх асабістай працы — правіла «не нарабі шкоды». У дадзеным выпадку яны відавочна разыходзяцца з мадэрністамі, бо тыя нашкодзілі ох як шмат, а хацелі яшчэ больш (той жа Карбюзье у свой час прапаноўваў знесці ўвесь гістарычны цэнтр Парыжа дзеля рэалізацыі свайго праекта). Найлепшай ілюстрацыяй прытрымлівання агучанага правіла з’яўляецца рэзанансная сітуацыя вакол здзейсненай (ці праўдзівей «няздзейсненай») Лакатон і Васалем рэканструкцыі плошчы ў Бардо.

У 1996 годзе адміністрацыя горада, дзе месцілася праектнае бюро архітэктараў, задумала крыху «асвяжыць» адначасова некалькі плошчаў. Заўважым, што Бардо з’яўляецца своеасаблівым запаведнікам класіцыстычнай архітэктуры, другім пасля Парыжа французскім горадам па колькасці культурна-гістарычных помнікаў. І хаця плошча, даручаная *Lacaton & Vassal*, не адносілася да ліку асабліва каштоўных і ўяўляла сабой звычайны трохкутнік, абмежаваны дастаткова старымі малапавярховымі жылымі дамамі, з дрэўцамі і шахматным сталом пасярэдзіне, архітэктары вырашылі нічога не змяняць. Яны правялі даследаванне, паразмаўлялі з мясцовымі жыхарамі і прыйшлі да высновы, што прастора і так нядрэнна працуе, тут наладзіліся ўжо свой рытм, сваё жыццё. Адзінае — яны пераклалі брук, падстрыглі дрэўцы і проста навялі парадак. Выпадак адразу трапіў у СМІ і доўга абмяркоўваўся, бо ў канкурэнтным і напоўненым амбіцыямі свеце архітэктараў падобнае «нядзеянне» можна лічыць смелым ходам.

Сярод іншых праектаў выдзяляюцца, напрыклад: працоўка новых норм сацыяльнага жылля для малазасяшчаных грамадзян у Францыі (павялічылі патрабаванні да інсалацыі, плошчу кватэр, палепшылі планіроўку), рэнавацыя некаторых многоквартирных будынкаў 1960-х, рэканструкцыя Палаца Токія ў Парыжы

Школа архітэктуры ў Нанце (ночы).

і «прагрэсіўнай» Еўропы праяўлялася ў практычна поўнай адсутнасці сучаснай архітэктуры. З-за недахопу грошай новага будаўніцтва амаль не адбывалася, не лічачы таго, што ўзводзілася стыхійна і ў прыватным парадку.

Такім чынам, сучасная архітэктура ва ўяўленні нігерыйцаў абмяжоўвалася максімум часовымі канструкцыямі, прызначанымі для канкрэтных бытавых мэт. Напрыклад, у спякотны поўдзень, каб проста не памерці падчас вулічнага гандлю, якім часта займаюцца тутэйшыя людзі, крайне, падкрэслім, жыццёва неабходны цень. Вось і робіцца з дзвюх палак ды ўласнай вопраткі такая-сякая заслона. Менавіта так выглядала архітэктура па-нігерыйску, калі тут знаходзіліся Лакатон і Васаль. Можна ўявіць, якім гэта стала шокам для маладых і амбіцыйных аўтараў.

Пяць гадоў яны займаліся чымсьці падобным, прывучыўшы сябе да стрыманасці і рэдкай у прафесіі творчай сціпласці. Яны не будавалі дамы (за асобным выключэннем), а часцей проста добраўпарадкоўвалі наваколле, рацыяналізуючы жыццёвыя працэсы, скажам, шляхам перастаноўкі лавачак або рэарганізацыі сметнікаў і гандлёвых прастор. Усё гэта моцна паўплывала на фармуляванне творчага крэда архітэктараў, якога яны з тых часоў добрасумленна трымаюцца.

Яно складаецца з двух асноўных прынцыпаў, і ў сваіх інтэрв’ю калегі любяць іх паўтараць. Згодна з адным з іх, галоўнай у архітэктуры з’яўляецца не форма, а функцыя. Па гэтым пытанні дуэт ушчыльную набліжаецца да мадэрнісцкай традыцыі (у шырокім сэнсе, дадаючы суды і Баўхаўз з канструктывізмам першай паловы XX стагоддзя). Нягледзячы на тое, што пачатак іх кар’еры супаў якраз з росквітам постмадэрнізму, уплыў менавіта папярэдняй ідэалогіі адчуваецца ў праектах найбольш.

Трэба сказаць, што ў сучаснай архітэктуры ўвогуле назіраецца ўстойлівы трэнд на пераасэнсаванне мадэрнісцкай спадчыны. Напрыклад, лаўрэаты Прыцкераўскай прэміі мінулага года ірландскі жаночы дуэт Івон Фарэл

(агromністага выставачнага комплексу, пабудаванага да Сусветнай выстаўкі 1937 года) і шмат якія яшчэ. Настойлівае імкненне гэтага дуэта не ствараць і як мага менш самавыяўляцца, знізіць сваю прысутнасць да мінімуму (амаль што даоскага) і адначасова з тым папулярнасць па-сапраўднаму ўражваюць. Відаць, у такім «непадыходзе» і заключаецца разгадка іх асаблівага «неаўтарскага» почырку.

Mikita ШЧАРБАКОЎ
Фота з сайта pritzkerprize.com

Арцём ШАПЛЫКА:

«Як выканаўца, артыст, ты павінен перажыць у сабе велізарную колькасць гісторый і пераўвасабленняў»

29 сакавіка адзначаецца Сусветны дзень фартэпіяна. Мінск упершыню далучыўся да гэтай традыцыі летась, а сёлета мінчан таксама чакаюць цікавыя падзеі і выступленні музыкантаў. У іх возьме ўдзел і музычная школа «АртГранд», якую ўзначальвае піяніст і педагог Арцём Шаплыка. Мы пагутарылі з ім пра музыку, прафесію, класічнае і сучаснае мастацтва.

— Сусветны дзень фартэпіяна праводзіцца па традыцыі ў 88-ы дзень года — па колькасці клавій на інструменце. У гэтым свяце, якое з’явілася ў 2015 годзе па ініцыятыве нямецкага кампазітара Нілса Фрама, удзельнічаюць шмат краін. Сёлета ў Мінску і іншых гарадах таксама адбудзецца шэраг мерапрыемстваў, і наша школа прыме ў іх удзел.

У мінулым годзе ў нас былі мерапрыемствы ў Вялікай зале філармоніі, камерны канцэрт у Музеі музыкі — у невялікай зале на 30 чалавек змясцілася 45 гледачоў, крэслы давялося паставіць і ў калідоры, а хтосьці яшчэ і стаяў. Майстар-класы мадыфікаваліся ў мой аповед у рэжыме анлайн — хто хацеў, далучаўся, таксама былі выступленні вучняў нашай школы, мой сольны канцэрт і лайв-эфіры. Памятаю, што правёў увесь гэты дзень за фартэпіяна. Сёлета 28 сакавіка — напярэдадні Сусветнага дня фартэпіяна — мы запланавалі вялікі інтэрактыўны канцэрт «Рух насустрач. Новы дыялог з класікай», які адбудзецца у Белдзяржфілармоніі, а 29 сакавіка — у інтэрактыўным музеі музыкі — мой сольны дабрачынны канцэрт «Філасофія фартэпіяна», у якім прагучаць творы Баха, Скарлаці, Бетховена, Шапэна, Чайкоўскага.

— Як будзеце ваш рэпертуар: што з’яўляецца вызначальным, якія рэпертуарныя прыхільнасці? Чаму вы аддаеце перавагу: клавірбэндам, ансамблям, канцэртм з аркестрам?

— Вядома ж, вельмі люблю сола, больш за тое, апошнім часам сольныя канцэрты і вяду сам, распавядаю, размаўляю з гледачамі. З’яўляючыся салістам філармоніі, я прымаю ўдзел у гастрольях па гарадах Беларусі. У сезон трэба адыграць каля 30 канцэртаў у розных гарадах Беларусі, на розных пляцоўках Мінска, у залах філармоніі. Найбліжэйшае выступленне плануецца ў Нясвіжы.

Што тычыцца рэпертуарных пераваг, гэта, вядома ж, адзін з маіх самых любімых кампазітараў — Іаган Себастыян Бах, кампазітар-інструменталіст, які ўзаконіў класічную гармонію. Я заўсёды кажу: Бах — усяму галава, не ведаеш, што рабіць — слухай Баха, не ведаеш, што выконваць — выконвай музыку Баха, не ведаеш, што чытаць — пачытай пра Баха. Хоць пра яго асобу захавалася вельмі мала звестак. Усе даследаванні грунтуюцца ў асноўным на музыцы, мы можам толькі меркаваць, чаму і пры якіх абставінах ён напісаў той ці іншы твор. У яго музыцы закладзена вялікая колькасць сімвалаў, вельмі шмат рэлігійных тэм. Вельмі люблю Моцарта, яго абсалютна геніяльную творчасць. Вядома ж, Бетховена: калі чарговы раз пераслухоўваю Дзявятую сімфонію, ведаючы, што кампазітар яе напісаў ужо будучы цалкам глухім, разумею, як гэты абсалютны геній апырэдзіў уласны час — таксама, як і Бах, у музыцы якога мы знаходзім і джазавыя, і сучасныя гармоніі. Таксама вельмі люблю музычных рамантыкаў, асабліва Шапэна — піяніста, кампазітара, лірыка.

— Чаму, на ваш погляд, сёння няма такіх гучных імёнаў у музыцы?

— Ёсць, вядома. Але цяпер настолькі шмат усяго, што геніяльную музыку

Арцём Шаплыка.

часта абыходзяць больш раскручаныя маркетынгавыя праекты. Мне здаецца, сёння час музычнага спрашчэння. У мінулым стагоддзі эпоха неакласізму стала часам ускладнення музыкі: спачатку Шонберг, атанальная музыка, затым — Шастаковіч, Пракоф’еў, Рахманінаў. А на змену ім прыйшла поп-музыка, якая штампуецца ў вялікіх колькасцях. І стала эпоха спрашчэння, рэлаксу. Ёсць кампазітары, якія на слыху, раскручаны пры дапамозе маркетынгу. Яны пішуць цікавыя саўндтрэкі да фільмаў, блокбастараў: Цымер, Уільямс і іншыя. А кампазітары, якія сапраўды спрабуюць прынесці нешта новае ў акадэмічную музыку, магчыма, не надта вядомыя. Сучасны польскі кампазітар Кшыштаф Пендэрэцкі, які пайшоў з жыцця ў мінулым годзе, геніяльны. У акадэмічных колах ён вядомы, але хацелася б, каб пра яго ўсё ж больш пісалі, выконвалі яго творы.

— Якое ўздзеянне, акрамя выпрацоўкі прафесійных навыкаў, на чалавека аказвае музычная адукацыя?

— Упэўнены, што музыкай трэба займацца ўсім. Было б вельмі добра, калі б заняткі на музычным інструменце зрабілі абавязковым прадметам у школе. У Старажытнай Грэцыі музыкай (гэтыя заняткі называліся рытмікай) займаліся нароўні з матэматыкай і філасофіяй.

Гэта каласальнае развіццё мозгу, эмпатыі, эмацыянальнага інтэлекту, велізарнае развіццё патэнцыялу асобы з правільнымі культурнымі арыенцірамі. Таму што пры вывучэнні твора педагога заўсёды павінен распавесці пра асобу кампазітара, пра эпоху. Гэта праекцыя на гісторыю, зусім іншы ахоп ведаў і больш шырокае светаўспрыманне. З іншага боку, развіццё слыхавых якасцей — унутраная налада гармоніі, вучні пачынаюць чуць свет па-іншаму, спасцігаць пры дапамозе музыкі найтанчэйшыя элементы, дэталі. Музыка — цалкам надзвычайны свет, які трэба спасцігаць, ён дапамагае, узнімае, развівае асобу, і, калі большасць людзей будзе далучацца да музыкі, для грамадства ў цэлым гэта стане толькі плюсам.

— А якім быў ваш рух у прафесію?

— У тры гады я сказаў, што буду вялікім музыкантам, у пяць паступіў у музычную школу ў Салігорску, у 14 гадоў — у Рэспубліканскую гімназію-каледж пры Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі ў клас да прафесара Юрыя Мікалаевіча Гільдзюка. Ён заўважыў мяне на Міжнародным конкурсе юных піяністаў імя

І. Цвятаевай. Там я ўзяў першае месца, абышоўшы мінскіх ліцэістаў, піяністаў з іншых гарадоў. Перамога нікому не вядомага вучня з Салігорска была нечаканасцю для многіх. І — паваротным момантам у маім жыцці. Пасля таго, як Юрый Мікалаевіч запрасіў мяне вучыцца ў яго, многае стала наканававым. Я паступіў у каледж, затым у кансерваторыю, скончыў магістратуру ў Акадэміі музыкі. Натуральна, удзельнічаў у конкурсах, фестывалях, канцэртах у розных краінах, нават іграў у канцэрце на адкрыцці саміту «Усходняга партнёрства» ў Бруселі. Мне заўсёды было мала аднаго конкурсу — часам рыхтаваўся адразу да трох. Калі з’яўляліся нейкія цікавыя магчымасці, праекты, не разважаў, заўсёды імкнуўся ўдзельнічаць, не сядзець на месцы.

— Ці шмат было конкурсаў?

— Так. Вядома ж, ёсць піяністы, у якіх значна больш конкурсаў і перамог, але мне хапала, я заўсёды стараўся трапіць на адзін-два на працягу года, асабліва ў час вучобы ў кансерваторыі. На трэцім курсе каледжа, стаўшы лаўрэатам спецыяльнага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы таленавітай моладзі, пачаў гастраліраваць па Беларусі ад Белдзяржфілармоніі, у 19 гадоў ужо выконваў сольныя канцэрты. У такім узросце гэта было вельмі цікава — добры вопыт, выдатная школа.

— Як вы ставіцеся да водгукў на вашы выступленні, праекты ў сацсетках?

— Не бачу ў гэтым нічога дрэннага. Вядома, прафесіяналу або проста чалавеку, які разбіраецца ў музыцы, трэба чытаць прафесійных крытыкаў. Калі ж заходзіш, скажам, на Фэйсбук, чытаеш нікому не вядомага Васю Пічкіна і прымаеш на веру ўсё, што ён піша, гэта тваё права.

— Але музыканты — людзі эмацыянальныя. Ці лёгка ім спраўляцца з негатывам?

— Сапраўды, як выканаўца, артыст, ты павінен перажыць у сабе велізарную колькасць гісторый і пераўвасабленняў, таму, напэўна, ёсць нейкая прафесійная дэфармацыя псіхікі, і так вельмі гнуткай. Бывае, што некаторыя рэчы кранаюць, і даводзіцца эмацыянальна аднаўляцца.

— Людзі, слухаючы музыку, якую для іх выконваюць, адчуваюць нейкую прыродную стыхію, уяўляюць нешта ў фарбах. А што адчувае і ўяўляе піяніст?

— Калі выконваеш «Месяцовае святло» Дэбюсі, прасцей, а калі, напрыклад, Санату № 8 Моцарта? Вядома ж, падчас выканання абавязкова думаеш пра тэхніку. Але неабходна думаць і аб выразнасці, як, напрыклад, выканаўца вершаў, які павінен не проста чытаць на памяць, але рабіць гэта выразна. У музыцы існуе шмат сродкаў выразнасці: дынаміка, тэмп, паўзы — усё, што ёсць у мове. Кожны выканаўца малое сабе карціну. І мне здаецца, што слухачу заўсёды заўважна, нейкім магільным чынам счытваецца, калі выканаўца грае вобразна, а калі — проста тэхнічна. Часам мне кажуць, асабліва маці: «Ты сёння так танчэна іграў!» Ці наадварот: «О, не, сёння ты танчар». Гэта залежыць, вядома, ад шматлікіх фактараў: ад настрою, ад таго, як вывучыў тэкст, і г. д.

Калі я пісаў магістарскую дысертацыю, параўноўваў інтэрпрэтацыі аднаго і таго ж твора Шапэна трох розных выканаўцаў. І зразумеў для сябе, што мы дакранаемся да асобы кампазітара праз выкананне твора. І, вядома ж, вялікія піяністы таксама думалі, перажывалі і казалі пра гэта. У пачатку XX стагоддзя Артур Рубінштэйн разважаў, што ёсць шмат маладых выканаўцаў, якія ідэальна іграюць, але дзе музыка? Таму, вядома, у першую чаргу трэба думаць, што мы хочам данесці слухачу, гледачу сваёй творчасцю, каб ён сышоў адухоўлены.

— А што мы хочам данесці? У чым задача музыкі ў цэлым і музыканта як правадыра ў музычным свет?

— Задача музыканта ў наш час — у стагоддзе камп’ютарызацыі, анлайн-рызацыі, рабатызацыі і іншых «-цый» — нагадаць, што мы ў першую чаргу людзі і што ў нас ёсць душа, якую мы павінны берагчы і выхоўваць. Высокія тэхналогіі — надзвычайны скачок наперад у развіцці чалавечства, чарговая тэхнічная рэвалюцыя, і гэта крута. Але чалавеку важна не страціць духоўнасць, а заняткі творчасцю дапамагаюць памятаць пра тое, як важныя пачуцці, эмоцыі, суперажыванне адно аднаму. Музыка і творчасць — наш эмацыянальны інтэлект, таму што, калі мы будзем увесць час думаць толькі пра тэхнічны бок, можам страціць нашы эмоцыі.

Калі мы слухаем музыку, ходзім у тэатр, то знаходзімся побач з іншымі гледачамі, мы ўжо ў калектыве. Мы суперажываем кожнаму слухачу, музыканту, артысту на сцэне, якія спрабуюць нешта данесці. Мы задумваемся і пра кампазітара, яго творчасць, музыку, дакранаемся да яго эмацыянальна, адчуваем духоўны, душэўны інтэлект. Пры гэтым, слухаючы жывую музыку, можам адчуваць фарбы, паўнату жыцця — невялікі экранчык смартфона гэтага не заменіць. Творчыя прафесіі ніколі не павінны знікнуць.

— А якімі якасцямі павінен сёння валодаць артыст, беручы пад увагу імклівае развіццё тэхналогій?

— IT заўсёды будзе наперадзе, гэта трэба разумець. І ўжо цяпер камп’ютар мы апырэдзіць не зможам. Таму, напэўна, павінны адпавядаць новым тэндэнцыям і не адставаць, у тым ліку, у піяры, маркетынгу, прасоўванні. Неабходна гаварыць ва ўсю сілу, што важна жывое выкананне музыкі, укладваць у гэта грошы. Калі мы будзем адставаць і думаць, што мы і так добрыя і нічога не трэба рабіць, то спазнімся. Ужо зараз трэба думаць, што рабіць, каб духоўныя каштоўнасці не зніклі.

— Вы чалавек, цалкам паглыблены ў музыку, прафесію, ці ёсць нейкія іншыя хобі?

— Маё хобі зараз — дырэктарства, мая школа. Да прафесіі музыканта я стаўлюся не як да працы, а як да задавальнення. Калі доўга не вязаджаю, напрыклад, на гастролі ў іншыя гарады, гэтага вельмі не хапае. Мне вельмі пашанцавала ў тым, што супалі мая любімая прафесія і любімая справа, тое, чым займаюся сёння.

— Ці ёсць у вас уласнае азначэнне паняцця «культура»?

— Трэба добра падумаць, каб сфармуляваць адказ. Але калі адказаць з ходу, адразу, першае, што прыходзіць на розум, культура — гэта ўсё, што нас акружае, у тым ліку міжасобасныя камунікацыі, і культура кіравання, калі казаць пра менеджмент, і тэхнічны прагрэс, і культура ў вузкім сэнсе — музычная культура, літаратура, мастацтва. Культура — паняцце ўсёабдымнае.

Вольга АБУХОЎСКАЯ

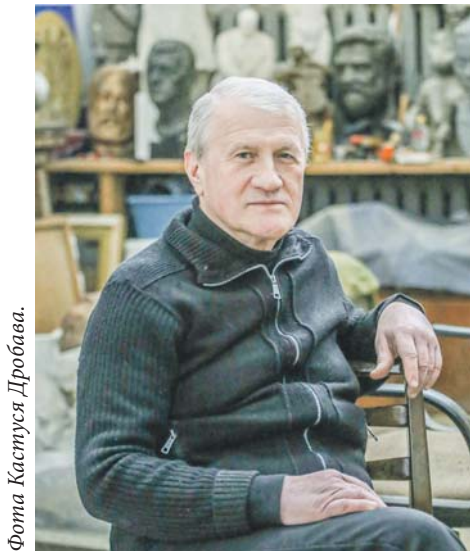
Простыя рэчы

Усіх спраў майстар

Бываюць людзі ад нараджэння таленавітыя, якія на працягу жыцця развіваюць свой талент і ператвараюць яго ў прафесію, становяцца прафесіяналамі сваёй справы. Аднак рэдка можна сустрэць чалавека (хіба толькі ў кнізе) таленавітага абсалютна (без лішняга пафасу), які за што толькі не возьмецца — усё атрымліваецца на высокім узроўні. Да ліку такіх адносіцца Аляксандр Міхайлавіч Каструкоў — скульптар, член Беларускага саюза мастакоў.

Аляксандр Міхайлавіч нарадзіўся ў Гродне, скончыў Мінскае мастацкае вучылішча (1979). Спачатку вучыўся на спецыяльнасці жывапісу, а потым перайшоў на скульптуру. Тады выкладчык яму сказаў: «Не ведаю, які з цябе атрымаецца скульптар, аднак мастак дакладна выдатны». Скульптура стала для А. Каструкова справай усяго жыцця, аднак водбліскі жывапісу таксама прасочваюцца.

Пераступаючы парог майстэрні Аляксандра Міхайлавіча, трапляеш у дзіўны храм скульптуры і не толькі. Спачатку немагчыма вымавіць ні слова, таму што позірк спыняецца на дэталіх інтэр'еру. Хочаш спазнаць свет мастака — зазірні ў яго майстэрню, дзе ён бавіць большасць свайго часу. Тут ладна і кампактна размешчана ўсё, чым займаецца і цікавіцца А. Каструкоў. Вялікая колькасць эскізаў, бюстаў, мадэляў з розных матэрыялаў, інструменты для працы, на сценах — карціны і два лукі, вялікая шафа з кнігамі і шматлікімі фотаздымкамі, самаарганізаваная калекцыя чайнікаў, пасярэдзіне памяшкання — чырвоны велатрэнажор. Гэта толькі частка

Фота Кастуся Дробава.

Аляксандр Каструкоў.

таго, чым захапляецца Аляксандр Міхайлавіч. Але пачнём з галоўнага — са скульптуры.

Значымі скульптурнымі праектамі А. Каструкова з'яўляюцца надмагільная пліта, мемарыяльная дошка і помнік Уладзіміру Мулявіну. Апошні быў устаноўлены ў Мінску ў 2017 годзе. Яго праекты неаднаразова перамагалі на конкурсах. Сакрэт майстэрства творцы ў тым, што ў яго скульптурах ёсць душа, а душу і рысы асобы перадаць можна толькі тады, калі ведаеш чалавека асабіста. Аляксандр Міхайлавіч з заснавальнікам ансамбля «Песняры» быў асабіста знаёмы даўно, таму ў помніках У. Мулявіну адчуваецца не толькі дакладная вытанчанасць рысаў, але і душа.

— Аляксандр Міхайлавіч, як вы з усіх ідэй, якія прыходзяць у галаву, спыняецеся на адной? Чаму ў помніку на

надмагільнай пліце вы адлюстравалі У. Мулявіна менавіта ў такім вобразе, з заплюшчанымі вачыма?

— Пакуль у галаве не пасее тая самая дакладная ідэя, не пачынаю працу. Прыступаю толькі тады, калі маю пэўнае ўяўленне, што атрымаецца ў выніку. Я лічу, што тлумачыць сваю работу не зусім правільна. Лепш, калі чалавек сам бачыць і разумее, што да чаго. У Мулявіна была такая звычка: сядзець, заплюшчыўшы вочы, наклаўшы руку на калена. Ён сядзіць у творчым роздуме. Здаецца, вось-вось падыме руку і пачне іграць...

— Дзе вы чэрпаеце натхненне?

— Калі працаваў над Мулявіным, то, безумоўна, слухаў «Песняроў». Так праца ішла лягчэй і хутчэй. Калі ствараў скульптуру М. Растрпаўскага, то слухаў яго музыку, хаця знайсці дыскі было нялёгка.

— Што ў рабоце для вас самае складанае?

— Няма нічога складанага. Толькі асапада (усміхаецца).

Аляксандр Міхайлавіч быў асабіста знаёмы з яшчэ адной яркай і знакамітай асобай — Уладзімірам Караткевічам. На верхняй паліцы — бюст пісьменніка. Побач — эскіз помніка: Караткевіч, закінуўшы нага за нагу, сядзіць у паставе, характэрнай толькі яму, і ўглядаецца ўдалечыню. Так адлюстравець пісьменніка мог толькі той майстар, які ведаў яго звычкі і манеры.

Важнае месца ў жыцці А. Каструкова займае веласпорт. На велатрэнажоры, які стаіць у майстэрні, Аляксандр Міхайлавіч рыхтуецца да летняга сезона. «На веласіпедзе сеў у 40 гадоў. У той час я прадаў аўтамабіль, а паколькі ездзіць на грамадскім транспарце не люблю, трэба было шукаць альтэрнатыву. І яна знайшлася. У майстэрню пачаў ездзіць

на веласіпедзе. Так у жыцці з'явіўся веласпорт. З часам трапіў у ветэранскую веласіпедную каманду «Велатонус», у складзе якой з 1993 па 2016 гады ездзіў на спаборніцтвы ў Аўстрыю і неаднаразова займаў прызавыя месцы. Зараз у цёплы час люблю ездзіць па горадзе і на трасе», — расказвае А. Каструкоў.

У вольны час Аляксандр Міхайлавіч займаецца стральбой з лука. Нідзе спецыяльна не вучыўся гэтай справе, спрабаваў — і атрымалася. І так з усім, што ні трапіць у рукі А. Каструкова. Ён надзявае спецыяльную экіпіроўку і дэманструе свой дакладны стрэл. «Халодная рука і адсутнасць мандражу — вось і ўсё майстэрства», — дзеліцца лучнік.

— Аляксандр Міхайлавіч, якія яшчэ ў вас ёсць хобі? Магчыма, плануеце асвоіць нешта новае?

— Калі я працаваў над помнікам У. Мулявіну, вырашыў, што па заканчэнні працы куплю сабе гітару і ўспомню ігру на ёй. І купіў. Акрамя гэтага, у вольны час займаюся фота- і відэаздымкамі. Іх назапасілася ўжо вельмі многа, таму да мяне заўсёды можна звярнуцца. Найбольш люблю партрэтную здымку, але таксама звяртаюся да пейзажнай. Акрамя гэтага, апошнім часам я вырашыў вярнуцца да жывапісу, бо адчуваю, што гэтага просіць сэрца. Адным словам, мне заўсёды ёсць над чым працаваць.

А. Каструкоў нарадзіўся ў творчай сям'і, таму нядзіўна, што стаў такой шматгранна таленавітай асобай. Ён уваважае прыклад чалавека, які цікавіцца ўсім і заўсёды. А самае галоўнае, што мастак здолеў развіць і рэалізаваць свае таленты, таму спадчына яго вельмі вялікая: ад скульптур да карцін. І верыцца, што Аляксандр Міхайлавіч не збіраецца на гэтым спыняцца.

Дзіяна КАЗІМІРЧЫК

зваротная сувязь

Пачакай, затрымайся...

На канале «Культура» Беларускага радыё ў выхадныя прагучыць праграма «Прачулым радком», якая прапануе вершы Таісы Бондар.

У «Літаратурнай анталогіі» слухайце раман Івана Мележа «Людзі на балоце» ў прачытанні артыстка Лікі Пташук. У «Радыёбібліятэцы» выходзіць твор Івана Шамякіна «Шлюбная ноч», чытае Маргарыта Захарыя.

Па выхадных у 10:05 пачынаецца праект «Дзіцячы радыётэатр». У яго межах — радыёпастанова «Хлопчык з вялікай Місісіпі» паводле Мірыяма Мэйсана.

«Радыётэатр плюс» у суботу і нядзелю ў вячэрнім эфіры прапануе фрагменты радыёспектакля «Пачакай, затрымайся...» па першых дзвюх кнігах («Расці, Ганька» і «Доля знойдзе цябе») аднайменнай тэатралогіі Алены Васілевіч.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі і навінкамі беларускіх выдавецтваў, а таксама са зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ».

У нядзелю ўвазе слухачоў — праект Навума Гальпяровіча «Сюжэт для вечнасці». Госць эфіру радыёверсіі праграмы «Суразмоўцы» — спявак, заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь Віктар Скоробагатаў.

Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radio-kultura.by і ў сацыяльных сетках.

27 сакавіка — 170 гадоў з дня нараджэння Аляксея Сапунова (1851—1924), гісторыка, археографа, краязнаўца.

27 сакавіка — 115 гадоў з дня нараджэння Лідзіі Мухарынскай (1906—1987), музыказнаўца, фалькларыста, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР.

27 сакавіка — 110 гадоў з дня нараджэння Аляксея Спешнева (1911—1994), беларускага і расійскага кіндраматурга, кінарэжысёра.

27 сакавіка 75-годдзе адзначае Леанід Данелія, мастак-афарміцель, праекціроўшчык, жывапісец.

28 сакавіка — 120 гадоў з дня нараджэння Усевалада Былінскага (1901—1977), акцёра.

28 сакавіка 80-гадовы юбілей святкуе Фелікс Гумен, мастак-акварэліст.

29 сакавіка — 90 гадоў з дня заснавання (1931) Інстытута літаратуры ў сістэме НАН Беларусі. 3 2015 г. — Інстытут мовазнаўства імя Якуба Коласа і Інстытут літаратуразнаўства імя Янкі Купалы.

30 сакавіка — 105 гадоў з дня нараджэння Трафіма Ігнаценкі (1916—1984), мастака-плакатыста.

30 сакавіка 90 гадоў спаўняецца Аляксею Пяткевічу, крытыку, літаратуразнаўцу, краязнаўцу.

30 сакавіка 75-годдзе адзначае Юрый Чарняк, мастак-экспазіцыянер, дызайнер, які працуе ў галіне музейнага праектавання.

31 сакавіка — 110 гадоў з дня заснавання (1911) Беларускага музычна-драматычнага гуртка ў Вільні. Існаваў да 1916 г.

31 сакавіка — 100 гадоў з дня нараджэння Анатоля Рудакова (1921—1990), беларускага і расійскага акцёра, заслужанага артыста БССР.

31 сакавіка 95 гадоў спаўняецца Уладзіміру Ідэльсону, перакладчыку, сцэнарысту.

31 сакавіка 90-годдзе адзначае Мікалай Несцярэўскі, мастак дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва.

1 красавіка — 235 гадоў з дня нараджэння Юзафа Здановіча (1786—1839), беларускага і польскага акцёра.

1 красавіка 85-годдзе святкуе Роберт Ландарскі, жывапісец.

1 красавіка — 80 гадоў з дня нараджэння Леаніда Марчанкі (1941—1996), графіка.

1 красавіка 65-годдзе адзначае Хізіры Асадулаеў, член Саюза пісьменнікаў Беларусі.

2 красавіка — 100 гадоў з дня нараджэння Юрыя Булычова (1921—1976), мастака кіно, жывапісца.

2 красавіка 75 гадоў спаўняецца Яўгену Баравому, члену Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзеі

Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзіёмава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крэйдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснік галоўнага
рэдактара — 377-99-72

адказны сакратар — 377-99-72
аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
аддзел прозы і паэзіі — 317-20-98
аддзел мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выдадзенае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друк
25.03.2021 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 700

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1.
Індэкс 220013
Заказ — 614
Д 123456789 10 11 12
М 123456789 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтараў публікацый.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія
прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці
з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.